

Tisztelt Olvasó!

„Ad huc sub iudice list est”
 „a vita még bíró előtt van”
 (nincs még döntés)

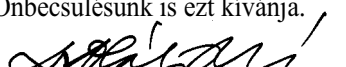
„Értelmességünk tágitása, és a szükséges béketűrés:
 az elvetett mag kikelését bevárhatni azon föltételek,
 melyek eszközlése és gyakorlása nélkül sem nagyban
 sem kicsiben legalább állandó sikert nem remélhetünk.

Képezzük ennek okáért magunkat lehetőségig ki,
 soha nem gondolván azon szerepet, melyet
 e földön viselnünk kell, igenis kicsinynek, hanem
 mintha inkább mi nem volnánk mindig elégségesek
 arra; és ha nem éppen tökmagot hintettünk el,
 ne nyugtalanodjunk, ha munkálódásink gyümölcsét
 néhány év leforgása után nem látjuk még; mindenek fölött
 pedig ne csudálkozzunk, s ne toljuk másra a hibát,
 ha mindaddig, míg köztársaságunk minden ágán
 nem lesz elegendő tökéletesen kiképzett fő, – nemzetünk
 sem erkölcsileg, sem anyagilag
 a civilisalt nemzetek sorába nem áll.”
 (Széchenyi)

Megújulási törekvésünk részeként, szaklapunk színvonalának emelését célzóan az idén megváltoztattuk a lap fejlécét. Szándékunk sikerét korai volna megítélni – s azt mindenképp a Tisztelt Olvasó dönti el.

A MAG Kutatás, Fejlesztés és Környezet elnevezéssel is jelezni, érzékeltetni kívántuk azt a társadalmi, gazdasági, ökológiai kölcsönhatás-rendszert, amelyben élünk, s amelyben szakterületünk – a vetőmag szakma, a növény-nemesítés, növénytermesztés – és a környezet átalakulása, átrendeződése zajlik az EU-csatlakozással összefüggésben. Követelmények, kihívások sorát hozza ez; teljesítésük alkalmazkodóképességünk, felkészülésünk és felkészítésünk – elsősorban a termelők, de minden agrárágazati szereplő felkészítését is értve ez alatt – eredménye, sikere határozza meg EU-csatlakozásunk mikéntjét, azt, hogy érdemben, értékünkön csatlakozunk-e, avagy csatlakozunk?

A magyar gazdaság-irányításban, agráriumban van, kell lennie annyi alkotó- és életerőnek, hogy az EU-csatlakozás várható kezdeti hátrányai, nehézségei ellenére összességében előnyös legyen Magyarországnak; a vidék népességmegtartó-képessége, életminősége, a magyar mezőgazdaság jövője szemszögéből. A csatlakozásig, s azt követően is ennek érdekében folyamatosan kell munkálkodnunk. Magunkért, magunknak. Önbecsülésünk is ezt kívánja.

 DR. OLÁH ISTVÁN

In memoriam Dohy János (1934–2002)

A közelmúltban elhunyt Dohy János akadémikus, az MTA Agrártudományok Osztályának korábbi elnöke. Személyében kiváló tudóst, tudományszervezőt, állatgenetikust vesztett el a magyar tudományos élet, az agrártudomány.

A MAG-nak még 1999 októberében adott interjújában hitelt szólt a tudomány, a Magyar Tudományos Akadémia feladatáról, s akkor így fogalmazott: legyen az a nemzet tanácsadója, legyen tudományos műhely, legyen a kutatás, a kutatók érdekeinek képviselője.

Eszerint élt és irányította az Agrártudományok Osztályát. Kiemelten fontosnak tartotta nemzeti érdekeink védelmét. Az EU-csatlakozással kapcsolatban a felzárkózást a szükséges átalakulási folyamat fontos részeként jelölte meg. Ars poétikájában vallotta: „Gyógyítani, építeni, nemesíteni.” Támogatólag, figyelemmel kísérte szaklapunkat is, a tárca akkori államtitkárának figyelmébe ajánlva.

Dohy professzor úr emlékét híven megőrizzük!

Dr. Szűcs László emlékgűrű-átadás

Ez év december 5-én hagyományosan Szegeden, az FVM Csongrád Megyei Földművelésügyi Hivatalában került sor a VETMA Kht. Felügyelő Bizottságának egykori tagja, a Dr. Szűcs László emlékére alapított díj átadására. Lapunk főszerkesztője, mint alapító, bensőséges ünnepség keretében adta át Dr. Führer Ernőnek, az Erdészeti Tudományos Intézet főigazgatójának a Dr. Szűcs László emlékgűrűt, elismerésül az elmúlt években szaklapunk irányában tanúsított támogatásának. Dr. Führer Ernőnek ezúton is szívből gratulálunk!
 (A SZERK.)

50 éves az ACTA AGRONOMICA HUNGARICA

Martonvásáron, az MTA Kutatóintézetében a jubileumi évforduló alkalmából 2002. november 19-én „A növénytermesztés szerepe a jövő multifunkcionális mezőgazdaságában” címmel rendeztek tudományos tanácskozást. Az elhangzott előadások közül azokat, amelyek szaklapunk tematikájába illeszthetők, a későbbiekben folyamatosan közreadjuk.

Agrár-csatlakozásunk nézőpontjai

(ahogy a dolgok Brüsszelből, Budapestről és a magyar vidékről látszanak)

Amikor ez a kézirat készül, nem sokkal több, mint három hét áll rendelkezésre a csatlakozási tárgyalások befejezésére. A még lezáratlan kérdések közül kétségtelenül az agráriumra vonatkozó fejezet, és mindenek előtt annak is költségvetési, finanszírozási problémái a legfontosabbak.

Az EU-bizottság ez év januárjában tette közzé a csatlakozásra váró országok agrár- és vidéktámogatásával kapcsolatos pozícióját, amely – a magyar szakmai és politikai körök egy részének harcias visszautasító kijelentései ellenére – érdemben alig változott. Ennek leglényegesebb – költségvetést érintő – elemei vázlatosan az alábbiak.

1. A termeléshez, a piachoz, általában a mennyiségekhez kötődő – ún. első pilléres – kifizetések terén az EU-ban ma érvényes kompenzációs kifizetések 25%-át ajánlotta a Bizottság a tagjelöltek – így Magyarország – számára; e közvetlen kifizetések 100 %-os beállítását a javaslat szerint 9 év múlva – a következő 7 éves EU költségvetési ciklus végére – érnék el a jelölt országok, vagyis ekkorra válna azonossá első pilléres támogatottságuk a jelenlegi EU-tagállamok gazdálkodóinak hasonló támogatásával; a mennyiségi korlátokat, kvótákat a legutóbbi ötéves időszak területi és természadataira alapozva határozzák meg.

2. A második – ökoszociális – vidékfejlesztési pillérhez kapcsolódó támogatások és kifizetések vonatkozásában a Bizottság úgy fogalmaz, hogy azokhoz a csatlakozásra váró országok „felkészültségük arányában” juthatnak hozzá.

Értelmezve egy kissé ezeket az ajánlatokat, valamint azokat a körülményeket, amelyeket az EU belső fejlődése kapcsán érdemes figyelembe vennünk, az alábbiak állapíthatók meg.

– A termeléshez kötődő – 1/a-b-c. pontban megfogalmazott – ajánlatok előreláthatóan és viszonylag pontosan visszatükrözik az EU Közös Agrárpolitikájának (CAP) 1992 óta zajló reformfolyamatát, melynek lényege abban áll, hogy a termeléshez, mennyiségekhez kötődő támogatások csökkennek, és azok fokozatosan átkerülnek a második, ökoszociális, vidékfejlesztési pillérre. Az EU ennek jegyében azt tervezi, hogy termelési ágazatok és mennyiségek támogatásáról fokozatosan áttér olyan gazdálkodási rendszerek támogatására, olyan agrárrendszerekhez kötődő kifizetések alkalmazására, amelyek-

nek – azon túl, hogy jó minőségű, szermaradványmentes, egészséges és biztonságos élelmiszereket állítanak elő – jók az ún. ökoszociális – környezeti, társadalmi, foglalkoztatási – vidékfejlesztési teljesítményei.

– Ezt az elképzelést megerősítette a CAP félidei felülvizsgálatának eredményeként megfogalmazott azon – 2002. július 10-ei brüsszeli – bejelentés, amely szerint 7 éven keresztül évi 3 %-kal csökkentik az első pilléres támogatásokat, és – a teljes agrárköltségvetés nominális főösszegének gyakorlati változatlansága (évi 1 %-os inflációs valorizálása) mellett – azok átkerülnek a második pilléres gazdálkodási rendszerek támogatására.

– Ezek ismeretében a csatlakozásra váró országoknak tett első pilléres, mennyiségekhez kötött, 25 %-os ajánlat valószínűleg már most azt az első pilléres támogatási szintet tükrözi, amit az EU távlatilag valamennyi tagállama gazdájánál el kíván érni, így a csatlakozó országok e folyamat próbakövei és az ajánlat egyben annak felgyorsítását, az első pilléres átlagos támogatottsági szint csökkentését szolgálja.

– Mindezekből következően a mai 100 %-ot e pillér mentén a csatlakozó országok gazdái várhatóan soha sem fogják elérni! A 25 %-ról ugyanis 100 %-ot elérni (miután semmi realitása nincs, hogy a jelenlegi 100 % tovább emelkedjen!) alapvetően 3 úton lehet:

- a) a 25 % emelkedik folyamatosan a jelenlegi 100 %-os szintre;
- b) a jelenlegi 100 %-os szint csökken le 25 %-ra;
- c) a 25 % is emelkedik és a 100 % is csökken, így valahol köztes értéken találkoznak, majd amikor mindkét csoport – pl. a jelenlegi érték 60 %-ánál – azonos szintet ér el, e támogatásuk együttesen csökken tovább.

A csatlakozó országok e pillér mentén megvalósuló 25 %-os támogatottságának relatív növekedése legjobb esetben is zömében (c verzió), de az is lehet, hogy teljes egészében (b verzió) az átlag, azaz a mai 100 % csökkenéséből származik majd, vagyis nominálisan nem valószínű, hogy jelentős mértékben emelkedne.

– Az Agrárgazdaságtani Kutatóintézet munkatársai nyilván mindezek ismeretében ma már óvatosabban fogalmazva mintegy 70 milliárd Ft-ra teszik azt az összeget, amit az első pilléres, mennyiségekhez kötött támogatások mentén megszerezhetőnek ítélnék, és az saját korábbi becsléseink (Ángyán, 2001; Ángyán et al., 2002) szerint sem haladhatja meg a 100 milliárd Ft-ot.

- A CAP második pilléres kifizetései mentén azonban teljesen más a helyzet. Ha képesek vagyunk programokkal (Nemzeti Agrár-környezetvédelmi Program [NAKP] és egyéb vidékfejlesztési célprogramokkal), ezekre elkülönített saját költségvetéssel, a gazdákkal kötött érvényes szerződésekkel, valamint a lebonyolítást és az ellenőrzést garantáló intézményrendszerrel a fogadókésztséget megteremteni, akkor – „fogadókésztségünk arányában” – juthatunk hozzá e második pillér nyújtotta forrásokhoz.
- A második pilléres lehetőségeknél a saját nemzeti hozzájárulás aránya fordított, mint az első pilléres kompenzációs kifizetések esetén. Míg ott a közösségi forrás 25 %, és azt egészítheti ki – valószínűleg csak átmenetileg és a fennmaradó 75 % fele mértékig, vagyis további 37,5 %-kal – a nemzeti költségvetés, addig második pilléres – pl. agrár-környezetgazdálkodási – kifizetések esetén 25 % (esetleg akár 20 %) nemzeti hozzájárulás mellett az EU egészíti ki 75 %-os (esetleg 80 %-os) mértékben saját forrásainkat 100 %-ra. Vagyis a saját – agrár- és vidékfejlesztésre fordított – forrásaink e második, ökoszociális pillér mentén megnegyesíthetők, megőszörözhetők.
- Mindez persze azt is jelenti, hogy míg az első pilléres kifizetések automatikusak, azokért a megállapodás után „nem kell semmit sem tenni”, így tehát rendkívül kényelmesek, addig a második pilléres támogatásokhoz csak működő programok mentén és saját, elkülönített nemzeti források felhasználásával lehet hozzájutni. Ha ezekre elkülönített források nincsenek, akkor ez a lehetőség is – akárcsak a SAPARD – kihasználatlanul marad. Az is valószínűsíthető, hogy az EU-ban senkinek sem fog „megrázkódtatást” okozni, ha Magyarország nem fog élni ezekkel a lehetőségekkel.
- A második pilléres lehetőségek – bizonyos szakmai körök véleményével ellentétben – ugyancsak a mezőgazdaság támogatását biztosítják, azonban nem általában támogatják a mezőgazdasági termelést, hanem meghatározott rendszereinek terjedését szolgálják. Ilyenek pl. a tájgazdálkodás, a talajvédő gazdálkodás, az integrált gazdálkodás, az ökológiai (bio-) gazdálkodás, a gyepre alapozott állattartás, a hagyományos hal-, nád- és ártéri gazdálkodás, mint vizes élőhelyhasznosítási rendszerek, és speciális talaj-, víz- és élővilág-védelmi, természetvédelmi, térségi gazdálkodási rendszerek. Vagyis olyan agrárrendszereket támogatnak, amelyeknek a minőségi termelés mellett jók a környezeti és társadalmi teljesítményei is. Ezeket, mint társadalmi szolgáltatásokat, és nem pusztán a terméktömeg előállítását hajlandó az európai adófizető társadalom hono-

rálni, kifizetésekben részesíteni. Ahogyan azt Renate Künast, német mezőgazdasági és fogyasztóvédelmi miniszter asszony, az elmúlt évben a Bundestagban megfogalmazta „*Ha csak árut termel a mezőgazdaság, és nem képes más teljesítményeket nyújtani, akkor ne számíton az adófizetők támogatására. Ilyen alapon a társadalomnak minden termelő ágazatot támogatnia kellene.*”

- A két pillér nyújtotta lehetőségek kiegészítik, és nem kizárják egymást. Míg kiváló agrártermelési adottságú – zömében csernozjom talajú – területeinken meghatározóak lehetnek az első pilléres, piaci lehetőségek, addig érzékeny, sérülékeny, ráadásul általában egyéb szempontból is hátrányos helyzetű, gyakorta jelentős munkanélküliséggel sújtott térségeinkben a második pilléres lehetőségek elszalasztása súlyos következményekkel járhat e térségek mezőgazdaságára és helyi társadalmára nézve. A tisztán piacvezérelt, versenykategoróriás mezőgazdaság e térségeket és azok agrártársadalmát végveszélybe sodorja, ha nem tudnak élni a második pilléres kifizetések nyújtotta lehetőségekkel. Így a csatlakozás káros hatásait anélkül fogják elszedni, hogy annak kedvező lehetőségeit, előnyeit élvezhetnék!

Ezen értelmező megállapítások alapján érthetőtlennek tűnhet a második pilléres lehetőségeket előkészítő agrár-környezetgazdálkodási és egyéb vidékfejlesztési programok sanyarú hazai helyzete, lehetőségeik lekicsinyülő megítélése, költségvetésük ellehetetlenítése és szinte „földalatti mozgalom” kategóriába szorítása. Érthetőtlennek tűnhet az NAKP indításának 2 éves késleltetése, induló 2002-es költségvetésének – az 1999-es kormányhatározathoz képes igen jelentős – megnyirbálása, és 2003-as költségvetésének sorsa, „fejlődési folyamata” is, melynek során júniusban még 12 milliárd Ft került előterjesztésre az NAKP finanszírozására a Parlament Környezetvédelmi Bizottságában, mint kiinduló összeg, és végül néhány nappal ezelőtt a miniszteri értekezlet ennek alig több, mint egyharmadát, 4,5 milliárd Ft-ot hagyott jóvá a program folytatására. Így az – az évi kötelezettségvállalásokat levonva – még annyi új pályázat befogadását sem teszi jószerivel lehetővé, mint az idei évben. Ehhez minimálisan 7,5-8 milliárd Ft-ra lenne szükség. Érthetőtlennek tűnhet, hogy miért nem akarjuk saját e célra rendelkezésre álló forrásaink megnégyesítését nagyobb összeg mentén elérni.

Vélhetően sok oka van ennek, és e cikk keretében mindezek részletes elemzésére nincs mód. Az egyik indok mindesetre vélhetően az lehet, hogy az iparszerű fejlődésben, a mennyiségekben és a ráfordítások növelésében

érdekelt – zömében a nagybirtokhoz és a beszállító iparokhoz, valamint tőkebefektetői körökhöz kötődő – agrár-
ipari lobbik nem érdekelt a második pilléres agrárrendszerek fejlesztésében, a jelentős közösségi és nemzeti költségvetési források ezek mentén történő elköltésében. E tekintetben partnerekre találnak olyan európai és Európán kívüli multinacionális érdekkörökben, amelyek komoly erőfeszítéseket tesznek a CAP vázolt reformfolyamatának lelassítására, megakadályozására, az európai politika ökoszociális irányának ellehetetlenítésére. Ezek ugyanis olyan földalapú támogatások, amelyek a mezőgazdaság helyben keletkező teljesítményeit honorálják, és a helyi agrárközösségek megerősödését, a helyi foglalkoztatás növelését, a minőségi termelést és a vidéki tájak megmaradását, a természeti értékek megóvását, és nem annyira a tőkemegtérülés hatékonyságának növelését, nem a befektetői és beszállítói érdekeket szolgálják, a közösségi forrásokat nem e köröknek juttatják.

Mindez persze Brüsszelből, vagy akár Bécsből nézve is többé-kevésbé láthatatlan marad. Így azután csodálkozni szoktunk, hogy a brüsszeli Bizottság képviselői – élükön Franz Fischlerrel, az agrár-csatlakozásban oly sikeres Ausztria egykori agrárminiszterével – nem értik, hogy miért nem esik még csak szó sem Magyarországon ezekről a folyamatokról, a második, ökoszociális pillér támogatott gazdálkodási rendszerei mentén megnyíló lehetőségekről.

Kérem ezek után és ezek ismeretében olvassák el figyelmesen az EU-bizottság mezőgazdasági, vidékfejlesztési és halászati főbiztosának, Dr. Franz Fischlernek néhány nappal ezelőtt, november 7-én Prágában, a tagjelölt országok agrárminisztereinek részvételével zajlott miniszteri találkozásán elhangzott előadása teljes, változtatás nélkül közreadott szövegét.

„Tisztelt Kollégák!

A brüsszeli csúcs végeztével, a jelenlevők többsége számára a közösség kibővítése már csak néhány lépésre van. Mint azt nemrégiben a Cseh Köztársaság, Lengyelország, Szlovákia és Magyarország miniszterelnökei kifejtették, az állampolgárok az első szabad választások alkalmával az 'Európába visszavezető utat' választották, és a jelenlevők többsége most már az Európai Unió küszöbén áll, míg a többiek is csak egy kicsivel tartanak hátrébb. Nagy örömmel tölt el, hogy valamennyiükkel beszélhetek a tárgyalási folyamat ezen döntő fontosságú pontján. Ezért először is szeretnék köszönetet mondani Palas miniszter úrnak és kollegáinak a találkozó kiváló megszervezéséért. Ez az utolsó alkalom az ún. laekeni tizek záró tárgyalásai előtt az érintettek közös eszmecseréjére; valamint lehetőségem nyílik arra is, hogy kifejtsem a Romá-

nia, Bulgária és Törökország számára esedékes elkövetkező lépéseket is. Ez egy olyan alkalom, melyet a lehető legnagyobb mértékben ki kell használnunk.

Az Önökkel folytatott tárgyalások eme fordulójában lényeges három témakört szeretném érinteni:

- először is, a tárgyalások jelenlegi állását, illetve, hogy a brüsszeli tanácskozás eredménye milyen hatással van a csatlakozási folyamatra,
- másodsor, hogy a brüsszeli tanácskozás eredménye milyen következményekkel járhat az Önök agrár-ágazatában,
- harmadjára pedig, a 'Hogyan tovább?' kérdését szeretném érinteni.

Hölgyeim és Uraim!

Ami az első kérdéskört, vagyis a csatlakozási folyamatot illeti, nem tudom eléggé hangsúlyozni annak fontosságát, hogy az EU-tagállamok körének, általánosságban véve a Közösség kibővítését illetően, illetve a huszonöt-tagú Európai Unióra érvényes Közös Agrárpolitika finanszírozását egyetértésre jutottak. Többen – beleértve a Bizottság egyes tagjait is – komolyan kételkedtek abban, hogy a brüsszeli csúcs során megállapodásra lehet jutni. Mindannyian tudatában voltunk annak is, hogy az EU Tanácsa brüsszeli ülésének sikertelensége jelentősen hátráltatta volna a kibővítési folyamatot.

A tagállamok azonban felvállalták felelősségteljes feladatukat. Képesek voltak felülemelkedni különbözőségeiken, mivel mindenki megérezte, történelmi, el nem szalasztható pillanatot élünk át. A 15 EU-tagállam és az itt képviselt országok között fokozatosan felépült kapcsolat elég erősnek bizonyult, és legyőztük a nehézségeket. Most nézzük, pontosan milyen döntés is született.

Először is, az EU Tanácsa elfogadta, hogy Önök közül tízen megfelelnek a politikai követelményeknek, képesek lesznek megfelelni a gazdasági követelményeknek, és 2004 elejétől fogva készen állnak a tagsággal járó kötelezettségek teljesítésére.

Bulgária és Románia esetében a Tanács elfogadta a Bizottság által a két országban megfigyelt jelentős előrehaladást. A Tanács kifejezésre juttatta, támogatni fogja ezen országoknak a 2007-ben történő csatlakozásra tett erőfeszítéseit, valamint felkérte a Bizottságot, dolgozza ki a részletes ütemtervet, és tervezze meg a csatlakozási folyamat elősegítését szolgáló előcsatlakozási támogatási rendszert, valamint, hogy készítse elő a szükséges döntéseket a koppenhágai találkozó számára.

Törökország esetében a Tanács örömmel látja az előrehaladást, és úgy értelmezi, hogy a változások megteremtették a csatlakozási tárgyalások megkezdésének lehető-

ségét. A Tanács a koppenhágai találkozóra előkészíti a döntéshozatali szempontokat, melyek meghatározzák Törökország tagjelölt országgá válásának következő fejezetét.

Bulgária, Románia és Törökország esetében az általam az elkövetkezőkben mondottak nem érvényesek ebben a pillanatban, de hiszem, hogy az Önök országának jelenléte egyrészt gazdagítja a mi közös gondolkodásunkat, másrészt Önök számára hasznos lehet betekintést nyerni azokba a folyamatokba, melyeket hamarosan Önök is át fognak élni.

Ami a mezőgazdaságot illeti, az EU Tanácsa igen lényeges döntéseket hozott. Először is, úgy döntött, hogy a közvetlen kifizetéseket a Bizottság által indítványozott induló mértékkel és szakaszos módon javasolja Önök számára bevezetni. Továbbra is meggyőződésem, hogy ez a javaslat kedvező. Ugyanis tekintettel van a csomag lényeges részét képező vidékfejlesztés minden szempontjára, elismeri a résztvevők eltérő érdekeit, főként pedig az érintett tíz tagjelölt országban fennálló konkrét mezőgazdasági helyzetet. A legfontosabb pedig valószínűleg az, hogy ez a javaslat az idők során 'a' Közös Agrár Politikává fejlődhet, mely egy átállási időszak elteltével valamennyi tagállamban egyöntetűen érvényben lesz.

Az EU Tanácsa második legfontosabb döntése az agrárkiadások 2006-os szinten való korlátozása egészen 2013-ig, az inflációt 1 %-os korrekcióval követve. Önök, mint agrárminiszterek megérthetik, hogy én magam is kevésbé örülök az EU Tanácsa ezen döntésének. Mély meggyőződésem, hogy a mezőgazdaság több, mint egy a sok gazdasági ágazat közül, és különlegessége révén megérdemli a támogatásokat. Ami az Önök szempontjából azonban lényeges, az elsősorban az, hogy az agrár-költségvetés korlátozása azt jelenti, a tagállamok elmozdították a kibővítés útjában álló akadályt, amely mindig a háttérben ólálkodott, és amely az egész csatlakozási folyamatot felboríthatta volna. A tagállamok bizonyos mértékben túlléptek azon a félelmükön, miszerint a bővítés fel fogja robbantani az egyes országok agrár-költségvetését. Most már teljesen világos számunkra, milyen gazdasági keretek között kell megterveznünk és garantálnunk az európai mezőgazdálkodás hosszú távú biztonságát.

A tagállamok elfogadták az új Európában rájuk nehezedő kötelezettségeket. Mint tudják, néhány tagállam nem értett egyet a Bizottságnak a közvetlen kifizetések szakaszos bevezetésére vonatkozó javaslatával sem, de végülis elfogadták azt. Most - és Önök számára ez az EU Tanácsa döntésének legfontosabb következménye - Önökön van a sor, hogy szembenézzenek az Önökre nehezedő kötelezettségekkel.

Tisztában vagyok vele, Önöknek nem tetszik az EU közvetlen kifizetésekre vonatkozó ajánlata. Ékesszólással érveltek amellett, hogy gazdálkodóiknak a teljes közvetlen jövedelemtámogatásra lenne szükségük, rögtön a csatlakozást követően. Azt mondták, amennyiben ez nem lehetséges, csak az ajánlottól rövidebb átállási időszakot tartanak elfogadhatónak.

Ennek ellenére, a tagállamokhoz hasonlóan, Önöknek is értékelniük kell, hogy olyan történelmi helyzetbe kerülünk, melyet nem szabad elveszteni. Önök közül néhányan talán tovább is szeretnék folytatni a tárgyalást magasabb értékű közvetlen kifizetések, vagy rövidebb beállási időszak érdekében. Ennek ellenére tisztában kell lenniük azzal, milyen óriási lépést tettek meg a tagállamok Önök felé. Az őszinte véleményem az, hogy ezen a területen az újabb követelésekhez való ragaszkodás nem ésszerű.

A csatlakozási tárgyalások második részterülete a kvóták és maximalizált mennyiségek szintjére vonatkozik. Ebben az esetben is úgy gondolom, a Bizottság javaslata kedvező. A rendelkezésre álló adatok közül alapvetően a legutóbbi időszak adataira támaszkodik, és így tükrözi a termelési szerkezetben és a vásárlók igényeiben a piacok megnyitását követően beálló változásokat. Megértem, hogy magasabb kvótákat és maximalizált mennyiségeket szeretnének, de ismét hangsúlyozom, az ésszerűségnek van itt az ideje. Ne reméljenek tehát túl nagy változásokat ezen a téren.

Hadd térjek rá a második kérdésre: mit jelent a brüsszeli tanácskozás kimenetele az Önök agrár-ágazata számára?

A Bizottság javaslatait elemezve, már többször is hangsúlyoztam, hogy mindenképp jobb az Unión belül, mint azon kívül, továbbá, hogy a csatlakozást követően a gazdálkodási feltételek a jelenlegi állapothoz képest egyértelmű javulást fognak mutatni.

Napjainkban a gazdálkodók mindenhol szorító helyzetben vannak. A vásárlók egyre jobb minőségű élelmiszereket kívánnak. A társadalom követelményeket támaszt a gazdálkodókkal szemben a gazdálkodási módszereket, a környezetre gyakorolt hatást és az állatok természeteshez közeli tartási körülményeit illetően. Egyes nemzetközi megállapodások, mint például WTO-szerződések, korlátozzák az egyes országok kormányainak agrár-ágazatot védelmező és termeléstámogató lehetőségeit. Ezeket Unión kívül és belül egyaránt tapasztalják.

Ennek ellenére a mi Uniók politikánk abba az irányba fejlődik, hogy kielégítse a vásárlói igényeket és hogy ne csak a jelenleg érvényben levő nemzetközi kötelezettségeinknek tegyen eleget, hanem megfeleljen a Dohában folyamatban levő tárgyalásokon kialakítandó kötelezettsé-

geknek is. Azokon a tárgyalásokon Önök, mint uniós tagok erősebb tárgyalási helyzetben lesznek.

Nyilvánvaló továbbá, hogy a gazdálkodók gazdasági helyzete a csatlakozást követően javulni fog. Ennek négy oka is van:

- piaci lehetőségek;
- kedvezőbb árak és a Közös Agrár Politika egyéb támogatási rendszerei;
- vidékfejlesztési támogatások; illetve
- a közvetlen kifizetések, mely nézetem szerint a legkevésbé fontos tényező.

Mihelyt Önök belépnek az Európai Unióba, résztvevők lesznek az 500 millió lakosú Unió, a világ legnagyobb fogyasztói piacán. Ezen az Unión belül nincsenek határok, a termelők sorompók nélkül értékesíthetik termékeiket Tallintól Valettáig, Lisszabontól Varsóig. Ez persze az egyéni gazdálkodók számára távolinak és lényegtelennek tűnhet. Ennek ellenére a piac elérhető lesz, és a kínált lehetőségek hasznosak lesznek az Önök országában mind a gazdálkodók, mind pedig az agrár-kereskedelmi ágazatban dolgozók számára. Ez pedig közvetlenül fogja felemelni a vidéki ágazatokat.

Az árakról szólva, átfogó elemzések nyomán úgy véljük, az átlagot tekintve a termelői ár emelkedni fog az újonnan társult országokban. Úgy fogalmaztam: az átlagot tekintve, ez tehát nem jelenti azt, hogy minden ár minden országban emelkedni fog. Egyes termékek vagy bizonyos minőségű termékek ára olykor magasabb lehet majd az egyik országban, mint egy másikban.

Az is természetes, hogy azok a termelők, akik árszínvonal esést tapasztalnak, panaszkodni fognak (függetlenül a panasz jogosságától). Tehát sokat halljuk majd azoknak a szavát, akik a veszteségektől félnek. Az árak emelkedését tapasztaló ágazatok képviselői felől pedig nem hallunk majd semmit.

Az általános képet nézve azonban azt hiszem világos, hogy az árak emelkedni fognak. Az árszint megemelkedése előre látható esemény a CAP különböző piaci eszközeinek köszönhetően. Ezek a piaci eszközök védik a gazdálkodókat és biztosítják a piac kiszámíthatóságát, tehát már csak ezért is érdemes a gazdálkodóknak érdeklődéssel tekinteniük a csatlakozás pillanatára.

Hadd emeljem ki most az EU-javaslat vidékfejlesztésre vonatkozó részét. A sikeres vidékfejlesztési törekvések ugyanis kulcsszerepet töltenek be a csatlakozásra váró országok agrár-ágazatának újrarápításában és korszerűsítésében. Ez az oka annak, hogy az EU nagyratörő és bőkezű ajánlatokat vonultatott fel ezen a téren. Ezért nyomatékosan tanácsolnám Önöknek, alaposan tanulmányozzák át a javaslat ezen részét. Itt az ideje kiszélesíteni a látóhatárt,

és közelebbről megnézni az általunk készített vidékfejlesztési csomagot.

A SAPARD-program révén a jelenlevő tagjelölt országok többségének van már tapasztalata a vidékfejlesztési csomagban ajánlott támogatástípussal. A vidékfejlesztési támogatás nem terjed ki minden egyes gazdálkodóra, hanem azokat segíti, akik az uniós mezőgazdaság jövőjét fogják jelenteni. A támogatás azoknak a gazdálkodóknak szól, akik befektetést eszközölnek saját jövőjükbe. Falusi közösségeket segít, akik befektetnek saját közösségük jólétébe. Emellett a vidékfejlesztési támogatás lehetővé teszi, hogy csökkenjenek az új piaci viszonyokhoz való alkalmazkodás nehézségei. A korai nyugdíjba vonulás tervezete elősegíti, hogy az Önök idősebb gazdálkodói méltósággal és gazdasági nehézségek nélkül hagyhassák el az ágazatot.

A kedvezőtlen adottságú területeken gazdálkodók számára adott támogatás lehetővé teszi, hogy az egyébként magára hagyott területen is fennmaradjon a gazdálkodás.

Az új tagállamok számára kiegészítő intézkedések fogják megkönnyíteni az adott országnak a közös agrárpolitika rendszerébe történő integrációját. Természetesen ne feledkezzenek meg arról sem, hogy amint EU-tagok lesznek, további támogatások nyílnak meg, különösen a vidéki területek átforgalmazása és fejlesztése terén, a vidéki infrastruktúra tökéletesítése és a farmon kívüli munkahelyteremtés területén is.

Röviden szólva, a vidékfejlesztési csomag rendeltetése célirányos segítség nyújtása az Önök országában az arra leginkább rászoruló mezőgazdasági területeknek és ágazatoknak. Célkitűzésként fogalmazta meg a társadalmilag is fenntartható mezőgazdálkodás elősegítését olyan vidéki területeken is, amelyekeken e segítség nélkül a fellendülés és jólét szintje messze lemaradna a városokban tapasztalhatótól.

Végül, amennyiben országaik tagállamok lesznek, gazdálkodóik hasznát látják a közvetlen jövedelem-támogatásnak is. Erről a témáról már sokat, talán túl sokat is mondtam. Az EU Tanácsa brüsszeli ülése után bizonyos, hogy gazdálkodóik számára megadjuk a lehetőséget, hogy évről évre növekvő arányban részesüljenek e közvetlen támogatásból is.

Végül elérkeztem a harmadik és egyben utolsó ponthoz. Hogyan tovább? Mit kell tennünk a továbbiakban?

Először is, be kell fejeznünk a tárgyalásokat. Mindössze hat hetünk van erre. Már említettem, mennyire lényeges most a gyakorlatiasság és realizmus. Nincs idő a valószínűsítéstől távol eső célokra törekedni. Ehelyett a fennmaradó pár hetet arra kellene használni, hogy tárgyilagos adatok alapján figyelmesen meghatározzák, a Közösség által tár-

gyalási alapnak tekintett dokumentumban milyen változtatásokat tudnak Önök eléggé meggyőzően megindokolni úgy, hogy a tagállamoknak érdemes legyen az így kialakult eredményeket megvédeniük a saját országuk gazdálkodói előtt is. Ebből a szempontból a költségvetési kiadásokat igénylő változtatások a legproblémásabbak.

Mostantól Önöknek tisztában kell lenniük azzal, hogy követeléseiket nem a rendelkezésre álló költségvetés növelésével tudják majd kielégíteni. Azt tulajdonképpen a többi gazdálkodó fizeti meg. Az új tagállamok közvetlen kifizetés emelésére vonatkozó igényének a fedezete 2006 után nem az égből fog hullani: azt a most megállapított maximalizált értékeken belül maradvá kell megtalálni.

Nincs itt az ideje az EU-ajánlat megkerülésének ügyes pénzügyi manőverekkel, melyek képesek áthelyezni a pénzt az egyik zsebből egy másikba. Véleményem szerint ez alapvetően eltérne az EU Tanácsa döntését is meghatározó alapelvektől.

A gyakorlatias gondolkodás ideje jött el. Gondolják meg, érdemes-e a tárgyalási lehetőségek során továbbra is központi témának tartani a közvetlen kifizetéseket. Önök sem akarnak időt vagy energiát pazarolni. Önöknek az áll érdekében, hogy a megállapodás létrejőjön, és a tárgyalások lezáruljanak decemberben, Koppenhágában.

Hasonlóképpen, amennyiben a mi javaslatunkhoz képest változtatni szeretnének a támogatások eszközrendszerében (pl. kvóták és prémiumok), nyújtsanak be tárgyilagossá és megbízható módon megalapozott igényeket, illetve olyanokat, melyeket bizonyos kivételes körülmények indokolnak. Ne felejtsek azt sem, az EU Tanácsa döntése értelmében, az így felmerülő többletköltségeket is a múlt év januári eredeti javaslatunkban megállapított maximalizált érték alatt kell tartani.

Mi a kockázata annak, ha a tagjelölt országok egyike késlekedik? A többi jelölt befejezi a csatlakozási folyamatot, a szoros menetrendnek megfelelően aláírja a Szerződést, népszavazást tart, míg Önök végignézik, hogyan ratifikálja a Szerződést valamennyi régi és új tag, Önökre pedig úgy fognak tekinteni, mintha nem is akarnának csatlakozni, mintha nem is tartanák saját érdeknek EU-taggyá válásukat. Nagyon kérem Önöket, komolyan fontolják meg ezt.

Másodszorban, feltételezve, hogy valamennyien hajlandók végigvinni a tárgyalás folyamatát, amint az üzlet megkötött, amint a tinta megszáradt az aláíráson, Önök új típusú feladatok előtt fognak állni. Erről már beszéltem Önöknek a múlt év márciusában a Tanács előtt: arra van szükség, hogy a szavazókat személyesen győzzék meg arról, a tárgyalások az ő szempontjaik szerint és az ő érdeküknek megfelelően zajlottak le. Saját tapasztalatból

mondhatom, mikor Ausztria az EU tagja lett, ez bizony nem volt mindig könnyű feladat. Ez azért van, mert a tárgyalás során az ember felnagyítja a saját szempont igazságos voltát, és a mások szempontjainak értelmetlenségét; a tárgyalások végén viszont azt kell elmagyarázni, hogyan vált a látszólag értelmetlen dolog nemcsak hogy értelmes, hanem egyenesen nyereséggé számunkra!

Tulajdonképpen arról kell meggyőzniük gazdálkodókat, hogy jobban járnak majd, ha országuk EU-tag lesz, mintha nem lenne az. Tudom, általában elég nehéz meggyőzni a gazdálkodókat. Mindazonáltal meg vagyok győződve arról, hogy az előbb vázlatosan ismertettek alapján el tudják majd magyarázni a különböző gazdálkodási ágazatok képviselőinek, miért szükséges az uniós csatlakozás. Azt javaslom, az EU-ajánlat realitásainak elmagyarázásával ne késlekedjenek.

Harmadszorban és végül, folytatniuk kell a tagsággá válás folyamatát. A rendszeres jelentéseket tartalmazó kiadványunkban részletesen megtalálják, melyik országnak mit kell még tennie. Világosan vázoltuk ugyanitt a teendők elmulasztásának következményeit is. A mi ágazatunkban például nagyon érthetően leírtuk, hogy amennyiben a csatlakozás napjától az Önök országában nincs teljesen kész és működőképes állapotban az IACS rövidítéssel ismert Integrált Adminisztrációs és Ellenőrző Rendszer, akkor kiteszik magukat annak a veszélynek, hogy pénzt tartanak vissza Önöktől, vagy a gazdálkodóknak már kifizetett összeget lesznek kötelesek visszafizetni. Egyik sem kívánatos helyzet. Hasonlóképpen, több tagjelölt országot figyelmeztettünk, hogy a CAP alkalmazása során használatos mechanizmusok végrehajtásához még hiányosak az adminisztratív körülmények. Ez szintén komoly erőfeszítést igényel, még a Szerződés aláírása után is.

Végülis Önöké a felelősség, hogy megtegyék a szükséges lépéseket annak érdekében, hogy a CAP a csatlakozás után is működőképes állapotban legyen. Biztosíthatom Önöket, erőfeszítéseiknek meg lesz a gyümölcse.

Hölgyeim és Uraim!

Megpróbáltam elmagyarázni, a brüsszeli tanácskozás eredményei miként nyitják meg Önök előtt az ajtót az Európai Unió felé. Most Önökön a sor, hogy belépjenek ezen az ajtón, és elfogadják az Önök agrár-ágazata számára elkészített javaslatokat.

Köszönöm a figyelmüket.”

(Fordította: Tóthné Bogdányi Franciska)

A főbiztos előadása sok szempontból elemezhető és érdekes tanulságokkal szolgálhat. Persze lehetséges olyan forogatókönyv is, amely szerint nem lépünk be az EU-ba. E mellett is számos érvelést lehet felhozni, és a belépéssel kap-

csolatos félelmek egy része akár megalapozott is lehet. De ha már eldöntöttük, hogy összességében előnyösebb a tagság, mint a kívülmaradás, ha eldöntöttük tehát, hogy belépünk, akkor meg kell próbálnunk a lehető legjobb körülményeket teremteni a magyar agrárium és vidék számára, belépésünk után pedig azokhoz az európai erőkhöz kellene társulnunk, amelyek a többfunkciós agrármodell megerősítését, a reformfolyamat továbbvitelét, a kétpilléres agrárfinanszírozási modellnek az európai agrárpolitika centrumában tartását akarják.

Jó volna hát, ha a különböző érdekcsoportok végre felfedeznék, hogy a magyar vidék és agrárium érdekében mindkét pillér lehetőségeit meg kellene próbálnunk kihasználni. Azok nem kizárják, hanem kiegészítik egymást. Ehhez azonban a vélt szakmai presztízs- és lobbier-

deketek féltetve teljes erővel kellene a második pilléres – agrár-környezetgazdálkodási és vidékfejlesztési – programokat, az azokban megfogalmazott gazdálkodási rendszerek gyors ütemű elterjesztését támogatni, és e mellett természetesen közösen kellene arra törekednünk, hogy az első pilléres lehetőségek is – mindaddig, amíg egyáltalán léteznek – a magyar gazdák rendelkezésére álljanak. Ha ezt nem teszi meg a szakmai és politikai agrárelit, akkor vállalnia kell ennek hosszú távú, tartós kedvezőtlen következményeit, a magyar agrárium és vidék érdekeivel ellentétes tettei történelmi felelősségét.

DR. ÁNGYÁN JÓZSEF

EGYETEMI TANÁR, INTÉZETIGAZGATÓ

SZENT ISTVÁN EGYETEM,

KÖRNYEZET- ÉS TÁJGAZDÁLKODÁSI INTÉZET

„BIOLÓGIAI ALAPOK A NÖVÉNYTERMESZTÉSBEN”

Lapzártakor érkezett a meghívó az Országos Mezőgazdasági Minősítő Intézet XIV. országos konferenciájára. A Budapesten 2002. december 11-én sorra kerülő rendezvény célja; tájékoztatás, a biológiai alapokkal kapcsolatos szabályozásban várható változásokról, illetve az EU-csatlakozást megelőző lehetőségekről és feladatokról. A tanácskozás programjában szereplő előadásokra, azok közlésére a téma fontosságára való tekintettel következő lapszámainkban még visszatérünk. (A Szerk.)

A XV. Biokultúra Tudományos Napokról...

A Biokultúra Egyesület, amely a jövő évben ünnepli húszéves fennállását a 6. „FOODAPEST” élelmiszer kiállítás keretében 2002. november 26–27. között a Hungexpo vásárváros területén rendezte meg jubileumi tanácskozását. „A fogyasztó megnyerése és a teljes értékű táplálkozás” alcímmel meghirdetett rendezvény tartalmában és küllemében is megfelelt az igényes várakozásnak. Színvonalas plenáris ülés, előadások, kerekasztal-megbeszélés (NAKF), fórum bioélelmiszer kiállítás, termékkóstoló adták a kétnapos konferencia gerincét. Az immár két évtizedes mozgalom fejlődése, térhódítása és nemzetközi szinten is mérhető eredményei, perspektívája még sok örömet szerezhet a biogazdálkodók, környezetkímélők, egészségvédők, s főként a bioélelmiszert fogyasztók egyre növekvő táborának.

(A SZERK.)

Könyvtár-avatás

Az Országos Mezőgazdasági Könyvtár és Dokumentációs Központ újja épített székházában az intézmény fennállásának 50. évfordulója alkalmából 2002. december 9-én avató ünnepséget rendeztek. Az 500 milliós beruházással megszépült, modernizált mezőgazdasági könyvtárt Dr. Németh Imre Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Miniszter adta át.

*Szaklapunk mindenkor
szívesen ad helyt
különböző
megközelítéseknek,
jobbító szándékú
véleményeknek
minden olyan szakmai
kérdésben, amely
közérdeklődésre tarthat
számot, s egyben
közhasznót is szolgál.
Valljuk, és vállaljuk azt
a közlési alapelveket,
mely szerint
„Hallgattassék meg
a másik fél is”.*

(A SZERK.)

Ökológiai gazdálkodásunk helyzete és fejlesztési lehetőségei

A mezőgazdasági környezetvédelem a legtisztábban az ökológiai gazdálkodással valósul meg. Az ökológiai, vagy biológiai gazdálkodást ezért joggal tekinthetjük alkalmazott környezetvédelemnek.

Magyarországon – a világ más országaihoz hasonlóan – az elmúlt években dinamikusan nőtt a biogazdálkodással művelt terület és az ilyen módon gazdálkodó szervezeti egységek száma. 2001-ben már több, mint 79 ezer hektáron (a mezőgazdasági terület 1,35 %-án), 764 gazdaságban folyt ellenőrzött ökológiai gazdálkodás. Becsült adatok alapján 2002-ben ez a terület már 120-130 ezer hektáron folyik, amely már megközelíti a 2 %-os arányt, de még mindig messze elmarad az e téren vezető országokétól.

zik: több mint 8.000 ökológiai módon tartott számosállattal, ami az előző évihez viszonyítva 65 %-os növekedést jelent. Az állatfajok közül a szarvasmarha képviseli a legnagyobb arányt (75 %), amit a juh követ 15 %-os aránnyal. A 207 méhészettel foglalkozó gazdálkodó 15.500 méhcsaládot tart.

A növekvő termelés azért is öröndetes, mert a fejlett országokban még mindig keresleti piaca van ezeknek a termékeknek, vagyis a hazai biotermékek számára kiválóak az exportlehetőségek. A Magyarországon termelt, minősített biotermékek több mint 90%-át külföldön értékesítjük. Fő exportpiacaink: Németország, Svájc, Hollandia, Ausztria, Franciaország és az Egyesült Királyság. Jelenleg 20-70%-os felárat kaphat a termelő a minősített bio-

termékekért, amely a feldolgozottság fokával együtt tovább nőhet. Éppen ezért sajnálatos, hogy főként feldolgozatlan, kevésbé értékes biotermékeket exportálunk.

Az igen kedvező külpiazi lehetőségek nem ösztönzik eléggé a termelőket a belső piac megnyerésére. A belföldi kereslet jelenleg még elenyésző, s a magasabb árak miatt a közeljövőben nem is számíthatunk gyors növekedésre.

A biogazdálkodás hazai szabályozása megfelel az EU követelményeinek. A 140/1999. (IX. 3.), „a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek ökológiai követelmények szerinti előállításáról, forgalmazásáról és jelöléséről” szóló kormányrendelet, valamint a kormányrendelet végrehajtási rendelete a 2/2000. (I. 18.) FVM-KÖM együttes

rendelet a 2092/91/EGK-tanácsi rendelettel ekvivalens. A rendeletek szabályozzák a biotermékek ellenőrzését, jelölését, e tevékenységek minisztériumi felügyeletét, rendelkeznek a külföldről behozott ökotermékek forgalmazásának feltételeiről, továbbá megadják a termesztés, feldolgozás során felhasználható anyagok, adalékanyagok listáját, azok felhasználásának feltételeit.

A rendeletek az állattartás feltételeire vonatkozóan is meghatároztak bizonyos alapelveket, minimum-követelményként. Miután az EU állattartásra vonatkozó szabá-

1. táblázat

ÖKOLÓGIAI GAZDÁLKODÁSBA VONT TERÜLET ÉS AZ ELLENŐRZÖTT VÁLLALKOZÁSOK SZÁMÁNAK ALAKULÁSA

Vállalkozások tevékenysége	1998	1999	2000	2001
Ellenőrzött mezőgazdasági terület, ha	22 501	35 979	53 649	79.178
Vállalkozások száma				
Mezőgazdasági termelők	330	333	495	764
Méhészek	49	76	165	207
Vadon termő növények begyűjtői	3	4	6	8
Feldolgozók, csomagolók	17	25	41	67
Kereskedelmi egységek	2	36	54	72
Importőrök	0	1	1	1
Összesen	401	475	762	1.119

Forrás: FVM

Az ellenőrzött területből 65 % a már átállt, ökológiai minősítésű és 35 % a még átállási időszakban lévő terület aránya. Míg az átállt területeknél a szántóföldi növények és a gyepterületek aránya közel azonos (41, illetve 43 %), addig az átállás alatti területeknél a szántóföldi növények aránya már 52 %, a gyepterületeké pedig 32 %. Öröndetes a gyümölcs, zöldség és gyógy-, fűszernövény területeknél tapasztalt növekedés is. A fő termékek éppen ezért elsősorban a gabonafélék, a takarmánynövények, a napraforgó és az olajtök. Állattartással 72 gazdaság foglalko-

lyozása 2000-ben hatályba lépett és az EU alaprendeletében is több módosítás történt, azt az ekvivalencia fenntartása miatt a magyarországi szabályozásnak is követnie kellett. Ezen elvárásnak megfelelően elkészítettük „a mezőgazdasági termékek és élelmiszerek ökológiai követelmények szerinti előállításának, forgalmazásának és jelölésének részletes szabályozásáról szóló 2/2000. (I. 18.) FVM-KöM együttes rendelet” módosítását (82/2002. (IX. 4.) FVM KvVM rendelet).

A rendeletmódosítással lehetővé vált, hogy az EU Magyarországot az ökológiai előállítású növényi termékek és feldolgozott növényi termékek mellett az állati termékek-re is elismerje.

Magyarországon 2001-ig csak az ökológiai gazdálkodásra történő átállás költségeinek a csökkentésére lehetett támogatást kapni, pályázatos úton. (A földművelési tárca 1997-től az agrárgazdasági célok költségvetési támogatásán belül, külön fejezetben gondoskodott az évente mintegy 100 millió forintos, e célú támogatási összegről). A támogatás az alábbi átállási költségek mérséklésére terjed ki:

- az akkreditált laboratóriumok által végzett talaj- és növényvizsgálatok;
- ellenőrzés és minősítés;
- a felhasznált szerves- és ásványi trágya, speciális növényvédő szer, fémzárolt, minősített, rezisztens vagy toleráns fajták vetőmagja, szaporítóanyaga;
- a károsítók, a betegségek elleni vagy egyéb rezisztenciájú növényfajok, illetve fajták egyedeinek szaporítása;
- a termelési és tápanyag-visszapótlási módszerek kidolgozása.

magyar kormány a 2253/1999. (X. 7.) számú határozatával elfogadta a Nemzeti Agrár-környezetvédelmi Programot, amelynek célja, hogy támogatást nyújtson különféle földhasználati ágakban a környezetbarát termelési, gazdálkodási eljárásoknak, elősegítve a magyar agrárgazdaság egy új, hosszútávon is fenntartható, és versenyképes fejlődési modelljének kialakulását, továbbá az integrált növény-, zöldség-, illetve gyümölcsstermesztés, az ökológiai gazdálkodás elterjedését, valamint a különféle gyepterületek és vizes élőhelyek megfelelő hasznosítását.

A program bevezetésére a költségvetés és az intézményfejlesztés hiányában csak kétéves késéssel került sor. A 2002-es költségvetés az agrártámogatások között 2,2 milliárd Ft-ot különített el e támogatási-kifizetési rendszer kísérleti beindítására. Ezzel, valamint az EU-Bizottság 2002. január 30-i – a csatlakozásra váró országok agrártámogatására vonatkozó pozíciójának – bejelentése után az agrár-környezetvédelem helyzete, megítélése gyökeresen megváltozott. Az integrált agrár-és vidékfejlesztési politika ökoszociális pillérének meghatározó elemévé és az EU-források megszerzésének döntő tényezőjévé vált. E program indításával a mezőgazdasági stratégiaváltás Magyarországon is elkezdődött.

2002-ben a FVM öt országos (horizontális) és ezek mellett tizenegy regionális (zonális) agrár-környezetvédelmi célprogram-csoport keretében pályázati úton nyújt támogatást a NAKP végrehajtásához az agrárgazdasági célok 2002. évi támogatásáról szóló 102/2001. (XII.16.) FVM rendelet alapján. A rendelkezésre álló szűkös keret a talajvédő gazdálkodás, az integrált szántóföldi zöldség-, illetve gyümölcs- és szőlőtermelés, az ökológiai gazdálkodás, a legeltetéses extenzív gyepegzálkodás és az extenzív halgazdálkodás, valamint a zonális programok között a természetvédelmi célú gazdálkodás támogatását tette lehetővé. A támogatás pályázati úton nyerhető el és művelési ágaktól függően az átállás alatti területeken 10-40 ezer Ft/hektár, a már átállt területeken pedig 8-20 ezer Ft/hektár összegű.

A meghirdetett pályázati felhívásra így is 5321 megfelelő pályázat érkezett, amely 271.751 ha területet érintett. Azonban a rendelkezésre álló keret miatt csak 2691 pályázat finanszírozására van lehetőség.

Az ökológiai gazdálkodási célprogramra, amely az átállás alatti és a már átállt területekre is vonatkozott, több mint ezer pályázatot nyújtottak be, amelyeknek valamivel

2. táblázat

AZ ÖKOLÓGIAI GAZDÁLKODÁSRA VALÓ ÁTÁLLÁSI PÁLYÁZATOK SZÁMÁNAK ALAKULÁSA (1997–2001)

Megnevezés	1997	1998	1999	2000	2001
Keretösszeg (millió forint)	100	100	70	117	100
Pályázatok száma (db)	38	113	158	129	156
Nyertes pályázatok száma (db)		96	101	114	115
Megítélt támogatás (millió forint)	28	101	70	80	92

Forrás: FVM

Az 1999. évi feladatok között az egyik legnagyobb jelentőségű volt a 2078/92/EEC tanácsi rendelet magyarországi alkalmazását szolgáló Nemzeti Agrár-környezetvédelmi Program (NAKP) koncepciójának kidolgozása. A

több mint fele, 570 lett a nyertesek közé sorolva. Különösen örvendetes, hogy ezekből 332 átállási pályázat, amelyek közel 42 ezer hektár területet reprezentálnak. Miután a pályázat alapfeltétele volt az ellenőrző szervezettel való szerződéskötés megléte, ugyan az elutasítottak közül többen felmondták az ellenőrzési szerződést, ma jelenleg mintegy 1200 gazdálkodó egység van és az ellenőrzött terület 120-130 ezer hektár. Ezen terület a NAKP-ban programozott terület nagyságának megfelelő, így reális a program keretében 2005-2006-ra tervezett 300 ezer ha ellenőrzött terület.

A támogatási rendszerben bekövetkezett változást jól szemlélteti az a tény, hogy míg az 1997-2001 évekre biztosított 500 millió támogatási keretösszegeből 350 millió forint a ténylegesen kifizetett összeg, addig az ez évi NAKP keretében kifizetett összeg 525 millió forint, azaz jóval meghaladja az előző öt évben együttesen kifizetettet.

A NAKP-pályázatok elbírálására az eddigi magyar gyakorlatól eltérő rendszer lett kidolgozva, ami egyúttal jelzi annak értékorientációját is. A pályázati űrlapra a pá-

lyázó egyéni gazdálkodási és területének adottságai kerültek bejegyzésre. A területi adottságok pontszámai településenként a „Hátrányos helyzetű térségek”, illetve a „Környezetileg érzékeny területek” lehatárolása alapján, a „Munkanélküliségi adatok” pedig a Központi Statisztikai Hivatal nyilvántartása alapján kerültek bejegyzésre. Ezen értékelés alapján minél nagyobb egy adott településen ez a pontszám (vagyis hátrányos helyzetű, környezetileg érzékeny és/vagy munkanélküliséggel sújtott térségben helyezkedik el a település), annál inkább számíthat a településen gazdálkodó e program támogatására.

A nyertes pályázatok megyénkénti megoszlása jól szemlélteti a fenti irányelvek érvényesülését. A nyertes pályázók közel 70 %-a négy megyéből –. Bács-Kiskun, Borsod-Abaúj-Zemplén, Hajdú-Bihar és Szabolcs-Szatmár-Bereg – került ki. (1. ábra)

Figyelemmel az ötéves időszakra szóló program folytatására és kiterjesztésére az egyes célprogramokban, valamint a 2003-tól várható jelentős érdeklődésre (figyelembe véve a forráshiány miatt elutasított pályázatok igényét is mintegy 7-9000 pályázat várható) jelentősen növelni szükséges ennek az EU-konform programnak a pénzügyi forrásait, és tovább kell fejleszteni intézményrendszerét is.

A NAKP fokozatos és céltudatos kiterjesztése az EU-csatlakozást követően is a gyenge természeti adottságú területeken egyedülálló lehetőséget biztosít a gazdálkodók megélhetésének, az egészséges és piacképes termékek előállításának, valamint a környezetvédelmi, természetvédelmi szempontoknak az összehangolására.

DR. GYURASITS ELEMÉR

VEZETŐ-FŐTANÁCSOS

FVM AGRÁR-KÖRNYEZETGAZDÁLKODÁSI

ÖNÁLLÓ OSZTÁLY

3. táblázat

ÖKOLÓGIAI GAZDÁLKODÁSBA VONT TERÜLET ÉS AZ ELLENŐRZÖTT VÁLLALKOZÁSOK SZÁMÁNAK ALAKULÁSA

Vállalkozások tevékenysége	1998	1999	2000	2001
Ellenőrzött mezőgazdasági terület, ha	22 501	35 979	53 649	79 178
Vállalkozások száma				
Mezőgazdasági termelők	330	333	495	764
Méhészek	49	76	165	207
Vadon termő növények begyűjtői	3	4	6	8
Feldolgozók, csomagolók	17	25	41	67
Kereskedelmi egységek	2	36	54	72
Importőrök	0	1	1	1
Összesen	401	475	762	1.119

TISZTELT ELŐFIZETŐNK!

Tájékoztatjuk, hogy a Kiadónk terjesztésében megjelenő MAG c. lapunkra szóló előfizetését folyamatosnak tekintjük! Csak akkor kell változást bejelentenie a 2003. évre vonatkozó előfizetésre, ha a példányszámot, esetleg a címlistát módosítja (pontos szállítási, valamint számlázási név- és cím-megjelöléssel). Az esetleges módosítást szíveskedjen levélben, faxon vagy e-mailben megküldeni:

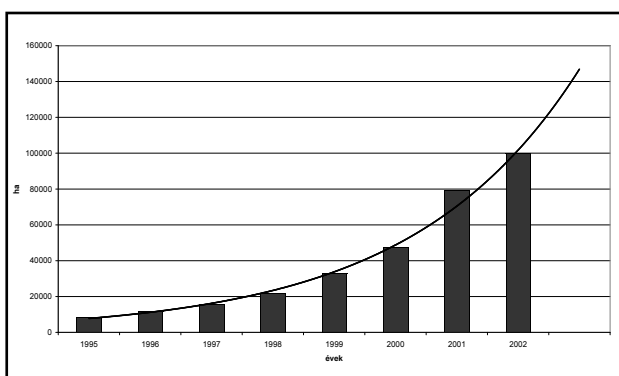
VETMA Kht. 1077 Budapest, Rottenbiller u. 33. Telefon: 462-5088 Fax: 462-5080

Mobil: 06-30-221-7990 e-mail: vetma@mail.com

Az organikus növénynevelés és az organikus vetőmagellátás aktuális kérdései

BEVEZETÉS

Aligha van a magyar gazdaságnak olyan termelő ágazata, mely az organikus gazdálkodásnál nagyobb növekedést mutatott volna az utóbbi években. Ez az exponenciális növekedés egyaránt érvényes a gazdálkodók számára, a termőterület nagyságára és a termelés volumenére; annak ellenére, hogy a hazai piac limitált, az előállított termékeknek csak 10%-a kerül hazai forgalmazásra.

1. ábra

Az organikus termesztésbe vont termőterületek nagyságának alakulása az 1995-2002 években

Forrás: Biokontroll Hungária Kht.

Az előállított organikus termékek döntő többségét az EU-tagországokba exportáljuk. Az EU-tagországokban, bár ott is jelentős mértékben terjed az organikus gazdálkodás, 3-4-szeres a keresleti piac, és a hazai tanúsított termékek 90%-a itt kerül forgalmazásra. A kiváló minőségű, tanúsított hazai biotermékek iránt jelentős a kereslet, és 35-100%-os extraprofit is realizálható ezeken a piacokon, ami lényegesen növeli a termesztési kedvet. Ezt felismerve a hazai támogatási rendszer is jelentős mértékben elősegíti az organikus termesztés elterjedését.

Az EU-ban az organikus termesztésről és az organikus termékekről jogszabály rendelkezik, melynek betartása feltétele egy termék e kategóriában történő forgalmazásának. Az EU-jogszabály önálló fejezetben foglalkozik az organikus növénytermesztés vetőmag- és szaporítóanyag-előállításáról is (EC Council Regulation on Organic Agriculture article 6, No. 2092/91). A világkereskedelemben az EU-jogszabályokon kívül még két nemzetközi jogszabály – a Codex Alimentarius Guidelines for Organically Produced Food 1999/2001 és az IFOAM Basic Standards 2000 – foglalkozik az organikus termesztéssel,

és ezen belül a vetőmag-előállítás kérdéseivel. Ezek értelmében az organikus termék tanúsításának alapvető feltétele a vetőmag-előállítás és -felhasználás szabályainak figyelembevétele és tételes ellenőrzése. Ennek hiányában az organikus minősítés nem adható ki, és az organikus világpiacon a termék nem forgalmazható.

A jelenleg érvényes szabályok a vetőmag előállításra vonatkozóan megegyeznek mind a három jogszabály esetében. Ennek értelmében organikus vetőmagoknak elfogadható minden termesztett (regisztrált) fajta vetőmagja, amennyiben a vetőmag előállítás (vegetatív szaporítást) legalább egy évig, illetve több éves fajok esetében két évig tanúsított organikus termesztési körülmények között végezték. Ez alól a termesztő csak akkor kaphat felmentést, ha igazolni tudja, hogy nem létezik, illetve a termesztési körzetben nem hozzáférhető megfelelő regisztrált fajta. Különleges esetben felmentést kaphat a termesztő akkor is, ha az organikus termesztésre alkalmas fajta vetőmagja elfogadhatatlanul drága. Az EU Council Regulation No. 2092/91 értelmében genetikailag módosított növények termesztése tilos. Látszólag ezek a feltételek igen szigorúak, ennek ellenére 2004. január 1-jétől még komolyabb szigorítások várhatók. Ekkor lép ugyanis életbe az IFOAM Basic Standards for Organic Seeds (IFOAM Basic Standards 2002), mely lényegesen átalakítja az organikus vetőmag piacot. Az új szabályozás értelmében három vetőmag-kategória lép életbe.

1. Egy átmeneti időszakra korlátozva még lesz egy olyan kategória, mely az organikus körülmények között szaporított kereskedelmi fajták vetőmagját foglalja magába. Ebbe a kategóriába tartozik bármely olyan nemesített fajta vagy tájfajta vetőmagja, melyet nem biotechnológiai módszerekkel állítottak elő, és 2002. 08. 28 előtt regisztráltak. E fajták vetőmagja az organikus szektorban akkor forgalmazható, ha a fajtát legalább egy évig organikus körülmények között szaporították. A jogszabály értelmében a fenti időpont után regisztrált fajták és alapanyagok később nem vonhatók be az organikus vetőmagok körébe.
2. A következő kategória az organikus vetőmag. Ebbe a kategóriába tartoznak azok a fajták, melyek vetőmagját legalább három évig organikus körülmények között végzett fajtafenntartó nemesítésből származó elit anyagból állították elő. Értelemszerűen ez az előző kategóriára alapozódik, vagyis az organikus termesztés-

ben bevált fajták fajtafenntartó nemesítését a szabályozás életbe lépése után organikus körülmények között végzik.

3. A harmadik kategória az úgynevezett organikus fajta. Organikus fajtának azok a fajták tekinthetők, melyeket az organikus nemesítés előírásainak megfelelően állítottak elő.

A három létrehozott vetőmag-kategória egymásra épülő fejlődést kíván reprezentálni, melyben az idő függvényében folyamatosan csökken először az átmeneti kategóriába tartozó vetőmagok aránya, majd az organikus vetőmagokat megjelenésük idejétől függően felváltják az organikus fajták. Az IFOAM Basic Standards 2002 rendelkezése értelmében minden ellenőrző szervezet kötelessége lesz a vetőmag- és szaporítóanyag-előállítás ellenőrzése. Az ellenőrzési kötelezettséggel párhuzamosan létre kell hozniuk egy olyan nemzeti vagy regionális adatbázist, melyben a különböző organikus vetőmagok (szaporítóanyagok) kategóriák szerint feltüntetve szerepelnek. Ezek az online adatbázisok az elképzelések szerint virtuális piacként fognak funkcionálni, vagyis tartalmazniuk kell a fajtára vonatkozó legfontosabb információkat (kategória státusza, alkalmazott nemesítési módszer, szaporítási fok), a szaporítóanyag forgalmazóját, az árat és hozzáférhetőséget. A virtuális piac mintájaként az EU organikus piacon már hosszabb ideje sikerrel működő www.organicXseed.com honlapot javasolják. Hasonló rendszerű honlap elvileg már hazánkban is működik Biotermékek elektronikus kereskedelme címmel a Pointernet Áruház honlapján a www.pointernet.pds.hu internet címen. A gyakorlatban azonban a honlap nem tölti be azt a feladatot, amire létrehozói szánták, mivel a honlap használata nehézkes, aktuális vetőmag kínálata a burgonyára korlátozódik.

A 2004. január 1-jei hatállyal életbe lépő szabályozók egyik alapvető célja az organikus vetőmag-előállítás szabályozásán túl az organikus fajták körének bővítése, az organikus növénynemesítés elősegítése és fejlesztése. Az elmúlt időszakban az organikus termesztés tapasztalatai alapján a termesztők és a területtel foglalkozó kutatók arra a következtetésre jutottak, hogy alapvető szükség van olyan fajták előállítására, melyeknek már az előállítása is organikus körülmények és feltételek között történt. Ennek elsődleges oka, hogy az organikus termesztés fajtákkal szemben támasztott követelményei jelentős mértékben eltérnek a hagyományos termesztésre nemesített fajtákkal szemben támasztott követelményektől.

Az organikus fajtákkal szemben támasztott legfontosabb követelmények röviden a következőkben foglalhatók össze:

1. *Önálló szaporodóképesség organikus körülmények között.*

Ez a fertilitás-követelmény gyakorlatilag azt jelenti, hogy a termesztő saját termesztési feltételei között képes legyen azonos értékű vetőmag előállítására az általa termesztett fajtából. A fajta ne legyen hímsteril alapú, vagy ha igen, akkor a termesztő rendelkezhesse a restorer vonalakkal. Napjainkban is komoly vita folyik az F1 hibridek organikus termesztéséről (kukorica, napraforgó), hiszen ezekből azonos értékű vetőmag nem állítható elő. Ezt a kérdést a szabályozás pillanatnyilag megoldatlanul hagyja, azzal a feltétellel, hogy az F1 hibrid előállítást organikus körülmények között kell végezni, és a sterilitás nem indukálható vegyszerekkel.

2. *Organikus körülményekhez történő alkalmazkodás, regionális adaptáció*

Az eddigi tapasztalatok szerint az organikus termesztés világszerte extenzív körülmények között történik, döntően marginális területeken. Az elképzelések szerint ez a későbbiekben sem fog lényegében változni, hiszen a termelési mód terjedése az ökológiailag érzékeny területeken várható. Az alapvető élelmiszerellátás biztosítása is azt igényli, hogy a legjobb minőségű földeken intenzív, vagy precíziós gazdálkodás legyen az uralkodó (multifunkcionális gazdálkodás igénye), és egy-egy adott régió azokat a fajokat és speciális növényeket termesse organikus feltételek között, amelyeknek ott hagyományai vannak, illetve speciális értéket képviselnek. A követelmények között kiemelkedő súllyal szerepel a lokális adaptáció, mely a speciális talaj és éghajlati tényezőkhöz legjobban alkalmazkodó típusok előállítását preferálja.

3. *Fajtán belüli genetikai variabilitás (genetikai diverzitás)*

Ez az a kérdés, mellyel kapcsolatban a legtöbb félreértés szokott felmerülni mind a termesztők, mind pedig a kutatók körében. A genetikai heterogenitás igénye annak a termesztési tapasztalatnak a következménye, hogy heterogén populációkban a kórokozók fertőzése lényegesen alacsonyabb, és a megfelelő szintű heterogenitás megakadályozza az epidémiák kialakítását. Mivel az organikus termesztésben a szintetikus növényvédőszer alkalmazása tiltott, ezért értelemszerűen olyan populáció kialakítására kell törekedni, melyben a kórokozók felszaporodása gátolt, vagy igen lassú. Emellett a genetikai heterogenitás elősegíti egy-egy fajta lokális adaptációját is. A genetikailag homogén állományokra ez nem áll fenn, így vált ez alapkövetelménnyé az organikus termesztésben. Ezt a közvélemény gyakran úgy érti félre, hogy az organikus termesztés a heterogén populációkat preferálja, vagyis annál inkább „öko-fajtának” tekinthető egy anyag, mi-

nél heterogénebb fenotípusosan. Ezért a nemesítők azokat a fajtákat, melyekben nem tudnak a DUS vizsgálatnak megfelelő homogenitást elérni, előszeretettel javasolják organikus termesztésre. Ezzel szemben az organikus termesztés számára optimális fajtaszerkezet a genetikai diverzitást és technológiai homogenitást egyesíti magában.

4. Rezisztencia

Az organikus termesztésben a rezisztencia követelménye nem igényel magyarázatot. Az alapvető eltérés a konvencionális nemesítéssel szemben, hogy a csávázás nélküli termesztés lényegesen szélesebb spektrumú rezisztenciát igényel, és az organikus termesztésben a monogének által meghatározott rassz-specifikus rezisztencia helyett a horizontális rezisztencia elérésére törekcsenek.

5. Funkcionális diverzitás

Funkcionális diverzitás alatt a termék, illetve a növény többirányú felhasználhatóságát értjük. E termelési rendszerben felértékelődik a teljes biomassza, és főleg „kevert” farmok esetében a teljes növény felhasználásra kerül.

6. Mély gyökérzet és gyomelnyomó képesség

Az organikus termesztésben a tápanyaghasznosítás egyik legfontosabb tényezője a fajták jó tápanyagfelvevő és hasznosító képessége. Ez döntően olyan típusokkal érhető el, melyek gyökérzete intenzíven fejlődik, és elég mélyre hatol. A gyomelnyomó képesség szintén olyan, a konvencionális nemesítésben nem igen figyelembe vett szempont, mely a herbicid-mentes termesztési viszonyok között a termelés gazdaságosságát alapvetően meghatározza. A gyomelnyomó képesség több alternatív úton is elérhető (magas szár, jól árnyékoló levélzet, jó bokrosodó képesség, intenzív korai fejlődés, stb.), de a modern kereskedelmi fajták ezekkel a tulajdonságokkal többnyire nem rendelkeznek.

A legfontosabb alapkövetelmények felsorolása után mindjárt meg kell azonban jegyezni, hogy az organikus fajtákkal szemben támasztott eltérő követelmények nem jelentik automatikusan azt, hogy a konvencionális nemesítéssel előállított fajták nem felelhetnek meg az organikus termesztésben. Számos példa van arra, hogy modern fajták igen jól alkalmazhatók ilyen feltételek mellett is. Általánosságban inkább azt mondhatjuk, hogy a modern nemesített fajták az organikus nemesítés egyik legfontosabb kiindulópontját jelenthetik, hiszen az egyéb agronómiai követelmények azonosak. Egyaránt fontos a minőség, az íz- és tápérték, a jövedelmezőség, és nem utolsósorban a termőképesség (ha nem is ugyanarról a termésszintről van szó).

Alapvető különbség van viszont a két nemesítési módszer között. A konvencionális nemesítés fokozottan alkalmazza a modern biotechnológia eszköztárát, beleértve a szövettenyésztési technikákat, a molekuláris genetikai eszköztárát, és egyéb olyan modern technológiákat, melyek felhasználását az organikus nemesítés egyértelműen tilt, vagy alkalmazásukat korlátozza. Az organikus növény nemesítés ezzel szemben szigorúan szabályozott, és módszereiben korlátozott. Az alkalmazható módszerek és eljárások körének szabályozására 1997-től kezdődően számos elképzelés született, és hosszas viták sorozatát követően alakultak ki az IFOAM Basic Standards 2002-ben lefektetett követelmények.

Ennek megfelelően az organikus fajta-előállítást tanúsított organikus körülmények között kell végezni (az ellenőrzésre jogosult szervezet felügyelete alatt). A nemesítési alapanyagok között nem szerepelhet olyan genotípus, melyet biotechnológiai módszerekkel állítottak elő, vagy a pedigréjében genetikailag módosított szülő szerepel. Hasonlóképpen kizáró ok az indukált (besugárzással előállított) mutánsok, vagy a pedigrében ilyen szülővel rendelkező anyagok felhasználása.

A szabályozás tételesen, három kategóriába sorolva ismerteti a nemesítési módszereket. Ezek közül a **korlátlanul használható eljárások** a következők:

Variabilitás-növelő módszerek:	Szelektációs módszerek
kombinációs nemesítés	tömegszelektáció
fajtakeresztezés	pedigré-szelektáció
„bridge” keresztezések	egy-mag származék módszer
hőmérséklet kezelése	vetésidő változtatása
kezeletlen mentor pollen	indirekt szelektáció (DNS markerek alkalmazása)
	„ear bed” módszer
	egyedszelektáció

Mint e rövid felsorolásból látható, a biotechnológia fejlődéséből származó módszerek közül egyedül a molekuláris markerekre alapozott indirekt szelektáció az egyetlen, melyet minden korlátozás nélkül alkalmazni lehet az organikus nemesítésben. Ennek oka az, hogy a molekuláris markerek felhasználása nem érinti a növény természetes szaporodási ciklusát, így sem genetikai, sem pedig adaptációs változásokat nem okoz.

A következő kategóriába azokat a módszereket sorolták, melyek nem javasoltak, de ma még alkalmazhatóak:

Variabilitás-növelő módszerek:	Szelekciós módszerek
szomatikus embriogenezis	in vitro szelekció
embrió kultúra	antéra kultúra
ovárium tenyészetek	izolált mikospóra kultúra
in vitro megtermékenyítés	merisztéma kultúra
	mikroszaporítás
	szomatikus embriogenezis

Variabilitás-növelő módszerek:	Kezelések
CMS-hibridizáció restorer vonalak nélkül	ezüst nitrát
protoplaszt fúzió	ezüst tiosulfát
besugárzott mentor pollen	szintetikus hormonok
indukált mutáció	antibiotikumok
GENETIKAI TRANSZFORMÁCIÓ	kolhicin

E módszerek alkalmazását az organikus közösség általában elutasítja, különösen egyes fontosabb növények esetén, de kompromisszumos megoldásként korlátozottan alkalmazhatók mindaddig, míg természetközelibb eljárásokat nem dolgoznak ki. Az előrejelzések szerint a haploid technikák használatának megtiltására kerülhet először sor, hiszen ezek a megkövetelt genetikai diverzitást csökkentik, és legtovább a hajtástenyészetek és a vírusmentesítésre szolgáló módszerek alkalmazását fogják engedélyezni.

Az utolsó kategóriába azokat a módszereket sorolták, melyeket alkalmazását már napjainkban is egyértelműen tiltják. Ezek döntően azok a módszerek, melyekkel szemben a zöld mozgalmak már évek óta fellépnek, a szabad vetőmag-előállítást gátolják, és a közvélemény is sokszor negatív.

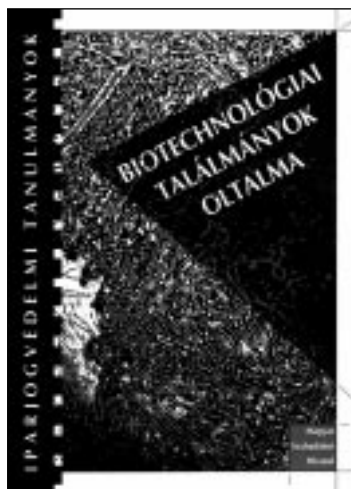
Az egyértelműen tiltott módszerek döntően a legmodernebb biotechnológiai módszerek körébe tartoznak, melyektől a szakmai közvélemény sok esetben igen nagy jövőt, az emberiség élelmiszerellátását várja. Az organikus nemesítés elképzelésrendszere ettől eltérően azt kívánja felvállalni, hogy olyan természetes fajtákat állít elő, mely az ökológiailag érzékeny területeken a növénytermesztésen alapuló emberi beavatkozás esetén is képes az egyensúlyt fenntartani. Az organikus növénytermesztés napjainkban még gyerekcipőben jár, bár már Európa-szerte vannak jelentős eredményei, és hosszú út áll azok előtt, akik olyan fajták előállítására törekcsenek, melyek hosszú távon gond nélkül megállják a helyüket organikus körülmények között.

DR. KOVÁCS GÉZA

TUDOMÁNYOS FŐMUNKATÁRS

MTA MEZŐGAZDASÁGI KUTATÓINTÉZETE, MARTONVÁSÁR

BIOTECHNOLÓGIAI TALÁLMÁNYOK OLTALMA

A Magyar Szabadalmi Hivatal Iparjogvédelmi Tanulmányok sorozatában jelent meg – Dr. Bendzsel Miklós szerkesztésében – e fontos, eligazodást segítő kiadvány. Az új tudományág, a biotechnológia találmányi vonatkozású fő kérdése a biotechnológiai termékek és eljárások szabadalmazhatósága. Az iparjogvédelemben is felgyorsult és zajlik a globális nemzetközi harmonizációs törekvés, a biotechnológiai találmányokra vonatkozó szabadalmi jog egységesítése. A tanulmánykötet a biotechnológiai találmányok kialakulásáról, fejlődéséről ad számot, ismertetve e speciális szakterület oltalmi formáit. A kiadvány ajánlott kutatóknak, szakembereknek, s a kérdéskör iránt érdeklődő olvasóközönségnek.

(A SZERK.)

Ősi termény a jövőnek: amarant

Az inka-búza, huauhtli, kiwicha, bledo, amaranto, sangoranche amaranth, alegria, amaranthus elnevezés egy és ugyanazt a növényt jelölik.

Hazánkban a növénycsalád leismertebb képviselője a szőrös disznóparéj (*Amaranthus retroflexus* L.), amely a XVIII. század végén került Európába.

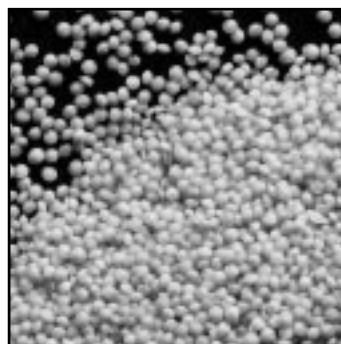
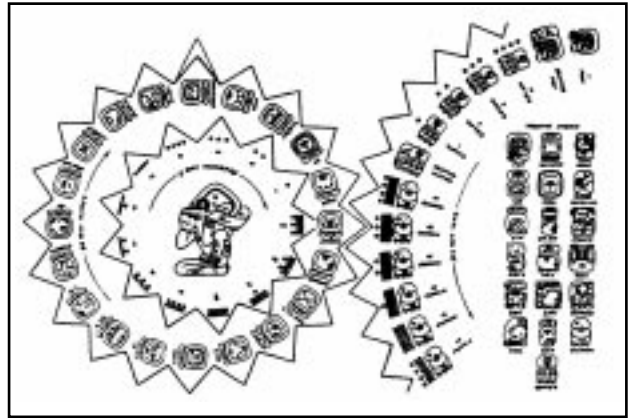
Pennsylvania környékén őshonos, ahonnan botanikus kertnek szánt magküldeményként érkezett. Jó alkalmazkodóképessége révén, e kertekből kiszabadulva hamarosan kozmopolita gyommá vált, s Ázsia mérsékelt övi területein is megtalálható.

Az *Amaranthus*-félék családjából ismeretesek dísznövények is, pl. a vörös levélzetűek (*Am. tricolor*), vagy a lecsüngő virágzatú (*Am. candatus*).

A disznóparéj elnevezés onnan származik, hogy zsengebb zöldjét sertések kedvelik, s hasznos takarmány. Az azonban új, hogy meghonosodtak a hazai mezőgazdaságban is olyan fajok, amelyek természetűek, s magjuk és zöldjük is felhasználható az emberi táplálkozásban és az állati takarmányozásban egyaránt. A nemes fajok általában nagyobb termetűek (120-220 cm), virágzatuk tömött és nagyobb. Legfőbb jellemzőjük azonban, hogy magjuk világos színű, s a vad fajoktól méretében is eltérő, nagyobb. Ezermag tömegük megközelítőleg 1 g, s tömegében gabonaszerű a megjelenése. A gabona elnevezés általában a növényrendszer egyszikű képviselőire (búza, árpa, rizs stb.) használatos. Az amarantot álgabonának nevezük tekintettel kétszikű voltára.

Ezt a növényt az ember már a történelem előtti időben is termesztette. Hiteles antropológiai adatokból tudható, hogy már az időszámítás előtti évezredekben alapélelem volt őshazájában, Közép-Amerikában. Korabeli krónikák tanúsága szerint az azték, maya, inka kultúrák virágzása idején a legyőzött területek lakói adót fizettek amarant magban.

Felvetődik a kérdés, hogy ha fontos termény volt, miért nem jutott el Európába a többi haszonnövényvel, mint a kukorica, paradicsom, paprika, stb. a kolumbuszi felfedezést követően? Az elterjedés akadályai között általában számos földrajzi, ökológiai ok ismeretes. Ami az amarantot visszatartotta, igen sajátos.

A közép-amerikai fejlett kultúrákban a Gergely-naptárhoz hasonló naptárral rendelkeztek, s a mezőgazdasági munkálatokat idejében, pontosan végezték, s ünnepeiket is e szerint tartották. Isteineknek, mint pl. a Napisten, vagy Tlaloc, az esőisten, rendszeresen mutattak be emberáldozatot. Az eső elmaradása a térségben súlyos ítéssel járt, pusztulással járt. Nos, ezen szertartások része volt az amarant is. Örleményét vérrel keverve kultikus figurákat – kígyót, madarakat – formáltak belőle, s ilyen alkalmakkor ezeket fogyasztották. Az európai hódítók szemében mindez meglehetősen idegen volt, s az emberáldozatok visszaszorítása érdekében minden azzal kapcsolatos tevékenységet igyekeztek korlátozni. Így amikor 1519-ben Cortez végső győzelmet aratott az őslakók felett, az amarant termesztését betiltották, s még néhány mag birtoklásáért is büntetés róttak ki.

1. táblázat

A HÁROM KÜLÖNBÖZŐ ÉTKEZÉSI MAG-AMARANT-TÍPUS AMINOSAV-ÖSSZETÉTELE

Aminosav/ 100 g	Am. cruentus	Am. caudatus	Am. hypocondriacus
Cys	2,0–3,7	2,2	2,0–3,8
Ile	3,3–3,7	3,5–4,0	2,8–3,8
Leu	4,7–5,9	5,8–6,2	5,0–7,0
Lys	4,7–5,7	5,7–6,5	3,2–6,0
Met	1,3–1,6	2,4–3,3	0,5–1,5
Phe	3,2–4,5	3,4–4,0	3,8–4,5
Thr	3,2–4,2	3,7	2,6–4,3
Trp	–	1,1	1,1–4,0
Tyr	2,3–3,9	2,7	3,0–4,0
Val	3,9–4,2	4,0–4,5	3,2–4,2
Met+Cys	3,8–5,5	4,7	2,5–5,5
Phe+Tyr	5,5–8,5	6,3	6,5–8,5

2. táblázat

AZ AMARANT VAS- ÉS KÁLCIUMTARTALMA BÚZÁVAL ÉS ROZZSAL ÖSSZEVEETVE

mg/100 g	búza	amarant	rozs
Vas	3,3	8,95	4,8
Kalcium	38	210	64

Az amarant azonban félreeső, a hódítók által nem járt, zárt völgyekben fennmaradt napjainkig, feltehetően emberi beavatkozás nélkül. Minden bizonnyal egymástól elkülönült területeken, mert a ma ismeretes formakörök külön-külön helyhez kötöttek. Az *Amaranthus cruentus* Mexikó környékén, az *Am. hypocondriacus* Észak-Amerika déli részén, míg az *Am. caudatus* Peru vidékeire jellemző.

A hetvenes években végzett gyűjtőmunka hozta ismét napvilágra. A mai vizsgálatok rávilágítottak arra, hogy mit jelenthetett az amarant azokon a vidékeken, ahol nem állt rendelkezésre bőséges állati eredetű fehérjeforrás.

Beltartalmi értékeit tekintve kétséget kizáróan igen hasznos. A jelenkor élelmezési irányainak megfelelően az egészséges és megelőző étrend kialakításának igényeit kielégíti.

Az emberi táplálkozásra használt három magamarant faj az *Amaranthus cruentus*, *Am. hypocondriacus* és *Am. caudatus* számos alfajjal és formával rendelkezik. Ezek vizsgálata alapján a fehérjetartalom értékei a következők:

- Am. hypocondriacus* ~ 16,0–17,5 %
- Am. cruentus* ~ 13,0–14,5 %
- Am. caudatus* ~ 16,0–18,5 %

Az amarant fehérje-összetétele jelentősen eltér a búzáétól, mert frakciói közül hiányzik a glutén. Ez feldolgozás-technológiai szempontból korlátokat jelent, mert őrleményéből önállóan kelt természetű pékáru nem készíthető. Az azonban előny, hogy a lisztérzékenységben (coeliac disease) szenvedők számára is fogyasztható.

Az aminosav-összetétele kedvezőbb, mint ami a köztermesztésben lévő gabonáinkra jellemző. Különös jelentőséggel bír magas lizintartalma. (1. táblázat)

Összességében megállapítható, hogy magas biológiai értékű, növényi eredetű fehérjeforrás.

A zsírsavösszetételét tekintve a napraforgóolajhoz hasonló a benne előforduló zsírsavak szénláncainak hosszát és hidrogén-telítettségét tekintve. A magban előforduló zsírsav mennyisége 7,0-7,5 % körüli érték, a gabonákban előforduló mennyiség kb. kétszerese.

Keményítőtartalma 50-60 %, aprószemcsés. Ásványtartalmát két elemre vizsgálva a vas és kalcium mennyiségét tekintve a különbség az amarant javára szembeötlő. (2. táblázat)

Túl a beltartalmi előnyökön fontos sajátága a jó szárazságtűrő képessége. Azokon a területeken, ahol a korábban művelt növénykultúrák a fokozódó szárazság miatt nem termeszthetők haszonnal, ott az amarant megterem. A mag apró volta a termesztési technológia betartását és gondos kezelést igényel.

Vetni tavasszal kell, amikor a talajhőmérséklet átlagosan 10 °C körüli. A tenyészidő fajtától függően 80-120 nap.

Hazánkban az OMMI által jegyzett termény, s öt államilag elismert magyar étkezési amarant fajta van termesztésben.

A növény minden része hasznosítható egy gazdaságban. Családi gazdaságokban kiválóan művelhető. Bio-termesztésre alkalmas. Jelenlegi helye az igényes reformtáplálkozásban található, de a gyógyélelmezésnek és a tápszergyártásnak is hasznos alapanyaga.

A reformkonyha számára többféle felhasználási mód kínálkozik. A teljes mag őrleményét megfelelő arányban búzával keverten pékáruk készíthetők belőle, magvas kenyerek, cipók, zsemlek. Lisztje önmagában kekszek, száraz sütemények készítésére alkalmas. A mag pattogatva a reggeli gabonakeverékek hasznos és kellemes összetevője. Csíráztatott magja salátákba keverve igen jó vitaminforrás. A magból főzés után, zöldségfélékkel, számos étel készíthető.

Az amarant a feledés homályából előtűnt ősi termény. Jó tulajdonságaival eleget tesz a korszerű táplálkozás-élettani követelményeknek.

MARÁZNÉ DR. SZABÓ LILLA
NÖVÉNYNEMESÍTŐ, SZEGED, GK KHT.

Szelektált akácfajták termesztési kísérleteinek újabb eredményei

BEVEZETÉS

Az akác termesztésével több mint 250 éve foglalkoznak hazánkban, így honosított fafajnak tekinthető. Az akác szelekciós nemesítése, valamint a minőségi szaporító- és ültetési anyag előállításának során többféle eljárás alkalmazására nyílik lehetőség. Létrehozhatók egyklónú fajták, meghatározott klónokat tartalmazó klóncsoportok vagy klónkeverékek, létesíthetők továbbá klón- és magonclantázatok is.

Az 1960-as évek elején az akác nemesítése irányított keresztezésekkel indult, a későbbiek folyamán azonban a szelekciós nemesítés vált szinte kizárólagossá. A jelenlegi hét államilag minősített fajta ez utóbbi nemesítési eljárás eredménye, és döntő többségük fenotípus alapján kiválasztott 2...20 törzsfajta klónkeveréke. A fajták zöld- vagy gyökérdugványról jól szaporíthatók, s oltásuk is viszonylag könnyen megoldható.

A felhasználók viszonylag kevés ismerettel rendelkeznek a szelektált akácfajtákról. Szaporítóanyaguk magas előállítási költsége, valamint a referencia-erdősítések hiánya miatt rendkívül lecsökkent a fajták termesztésbe vonásának intenzitása.

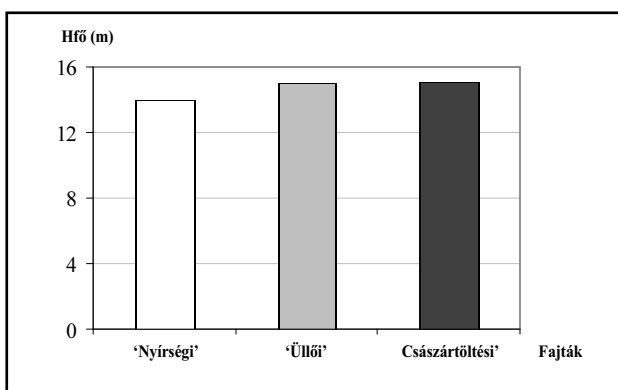
Az 1980-as években kidolgozott program a következő 12, az akáctermesztés szempontjából legfontosabb tájakra irányozta elő akácfajtákból termesztési kísérletek létesítését: Duna–Tisza köze, Cserhát, Kisalföld, Mezőföld, Somogyi homokvidék, Vas-Zalai hegyhát, Kemenesalja, Vasi dombság, Nyírség, Nagykun–Hajdúhát, Békési hát, Északi Pannonhát.

A napjainkig rendszeresen vizsgálatba vont kevés számú termesztési kísérlet részben a Duna–Tisza közén (Mikebuda, Jánoshalma, Kéleshalom, Szentkirály), részben a Nyírségben (Hajdúböszörmény, Hajdúhadház–Téglás, Ófehértó), valamint a Kisalföldön (Tét) található. A kísérletekben mindenütt szerepel a 'Nyírségi' akác (ebből termelték a legtöbb ültetési anyagot), lényegesen kevesebb helyen, illetve csak egy-két kísérletben az 'Üllői', a 'Zalai', az 'Appalachia', a 'Szajki', a 'Jászkiséri' a 'Kiskunsági', a 'Kiscsalai', a 'Császártöltési', a 'Váci' és a 'HC-41-46' akác. A legelterjedtebb erdősítési hálózat a 2,5x1,0 és a 2,5x2,0 m. Kontrollként – a tájtól függően – pusztavacsi vagy ófehértói származású magcsemete szerepel.

A TERMESZTÉSI KÍSÉRLETEKBŐL LEVONHATÓ FŐBB KÖVETKEZTETÉSEK

Ahogy az előzőekben már említettük, rendszeres vizsgálatba vont akácfajtákkal létesített termesztési-hálózati kísérlet és azokból levonható eredmény viszonylag kevés van. Ennélfogva a fajták termesztési tulajdonságairól, alkalmazhatóságukról nincs még elég tapasztaltunk, csak úgy, mint a legtöbb akácfajta termőhelyi igényéről sincs elegendő vizsgálati eredményünk. Így előfordul, hogy ugyanazon fajták egyes termőhelytípusokon igen jó, másokon gyengébb tulajdonságokat mutatnak.

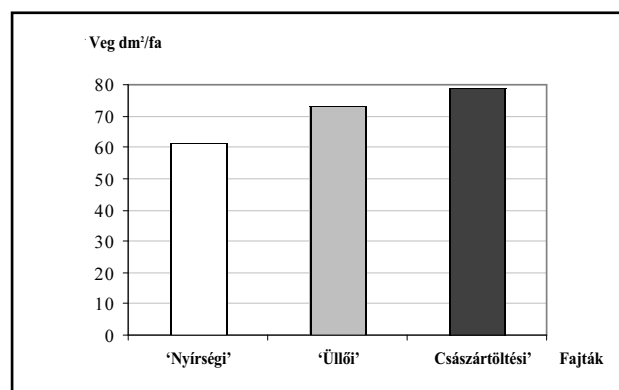
A 1. a. és az 1. b. ábrán a Szentkirály 40F erdőrészet kísérleti faállományát alkotó három akácfajta, a 'Nyírségi', az 'Üllői', és a 'Császártöltési' akác főállomá-

1. a. ábra

Akácfajták főállományának átlagos magassága 13 éves korban (Szentkirály 40 F)

P=5%-os szinten nincs szignifikáns különbség ($F=2,41 < F_{t=5,14}$)

1. b. ábra

Akácfajták egész állományának átlagfa-térfogata 13 éves korban (Szentkirály 40 F)

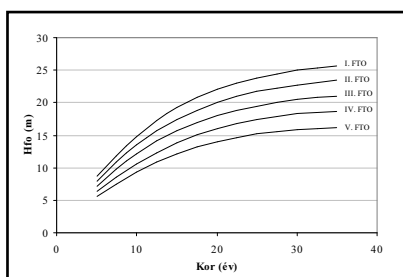
P=5%-os szinten nincs szignifikáns különbség ($F=2,80 < F_{t=5,14}$)

1. táblázat

**AZ 'ÜLLŐI' ÉS A KÖZÖNSÉGES AKÁC FŐÁLLOMÁNYÁNAK
FONTOSABB SZERKEZETI ÉS MINŐSÉGI ADATAI
16 ÉVES KORBAN (Mikebuda 22E)**

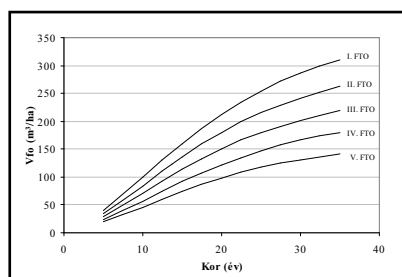
Tényezők	Hfő		D1–3 fő		vfő		Faállomány minőségi jelzőszám	
	m	%	cm	%	dm3	%	(1–4)	%
'Üllői' akác	12,1	96	10,7	103	69,3	103	2,1	91
Közönséges akác	12,6	100	10,4	100	67,5	100	2,3	100

Megjegyzés: vfő = a főállomány átlagfa-térfogata, dm3-ben.

2. ábra

A rönktermelésre alkalmas akácfaajták főállományának magassági növekedésmenté fatermési csoportonként (Gödöllő)

3. ábra

A rönktermelésre alkalmas akácfaajták főállományának fatérfogata a kor függvényében fatermési csoportonként (Gödöllő)

nyának átlagos magassági, valamint az egészállományra vonatkozó átlagfa térfogat adatait ábrázoltuk 13 éves korban (induló hálózat: 2,5x1,0 m). A Duna–Tisza közöttől földrajzilag legtávolabb eső tájon, a Nyírségben szelektált fajta – döntően a termőhelyi igény különbözősége miatti – növekedésbeli elmaradása a táji szelekciók fokozottabb jelentőségére hívja fel a figyelmet.

Az 1. táblázat a Mikebuda 22E erdőrészletben található 'Üllői' akác – közönséges akác termesztési kísérlet egy-egy parcellájának adatsorát tünteti fel. Látható, hogy 16 éves korban a főállományok H, D1.3 és vfő értékei egymáshoz közel állóak, (3–4 %-os különbségekkel), a faállomány-minőségi jelzőszám értékülönbsége viszont 9 %.

A faajták jellemző többklónúságából következően egy-egy faállományon belül jól érzékelhető az egyes egyedek magasság és mellmagassági átmérő szerinti differenciálódása a közönséges akáchoz hasonlóan. Emiatt a nevelővágások során a törzsenkénti szelekciónak a fajtaéknél is jelentős szerepe van.

A kísérletek többségének értékelése alapján megállapítható, hogy szelektált akácfaajtákkal – a közönséges akáccal

összevetve – a faállományok hozama általában nem, minőségük azonban fokozható. A faállomány-minőségre utaló mutatószámok általában 8–10%-os többletet mutatnak a szelektált fajták javára.

**SZELEKTÁLT AKÁCFAJTÁK
NÖVEKEDÉSE**

A szelektált, többségben árboz jellegű akácfaajtákkal végzett eddigi növekedési vizsgálataink alapján, növekedésmenték sajátosságai mind az egyes fákra, mind pedig az ERTI Gödöllői Arborétumában található rönktermelésre alkalmas fajták – 'Nyírségi', 'Kiskunsági', 'Jászkiséri', 'Appalachia' és 'Nagylevelű' akác – állományaira vonatkozóan hasonlóak a közönséges akácéhoz.

A felsorolt akácfaajták faállományának százalékos magassági növekedésmentét leíró egyenlet:

$$Hgfő = 19,4669 - 57,08546 \log(A) + 73,57742 \log(A)^2 - 22,80025 \log(A)^3$$

ahol: A = kor(év), és Hgfő 20 éves korban = 100 % (2. ábra).

Ugyanezen fajták főállományára vonatkoztatott kor-fatérfogat összefüggés a 3. ábrán látható.

Kimunkáltuk a fajták főállományára vonatkozó fmagasság-fatérfogat összefüggést is, amelynek leíró egyenlete: Vfő=23,750–2,325Hgfő+0,515 H 2gfő.

A bemutatott relációk alkalmasak arra, hogy az újabb fatermesztési modellek elkészültéig lehetőséget adjanak a nemesített (szelektált) akácfaajták közelítő fatermési osztályának meghatározására és a főállomány korának, illetve átlagos magasságának ismeretében a főállomány földfelletti bruttó összes fatérfogatának számítására (becslésére).

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A szelektált akácfaajták termesztés-fejlesztésével kapcsolatos kutatómunkánkat részben az OTKA (témaszám: T029021), részben pedig az FVM Nemesítési pályázati összegéből (témaszám: 96a/2001) finanszírozzuk. Ugyancsak e helyen mondunk köszönetet az ÁESZ Kecskeméti Igazgatóságának is a kutatási témához nyújtott szakmai és anyagi segítségével.

DR. RÉDEI KÁROLY

TUDOMÁNYOS TANÁCSADÓ, FŐGAZGATÓ-HELYETTES, ERTI

Adalékok a tölgy karpofág rovarok jelentőségének megítéléséhez

BEVEZETÉS

A tölgyek a magyar erdőgazdálkodás legjelentősebb fafajai közé tartoznak. Sok helyen természetes úton újítják fel állományait, azonban az új tölgyesek létrehozása, illetve a mesterséges erdőfelújítások kapcsán nagy jelentősége van a tölgycsemete-termesztésnek, illetve az ezt megalapozó makkgyűjtésnek és tárolásnak is. A tölgyek makktermése (a cser kivételével) időszakos, országosan 5-6 évente bővebb, közben szabálytalanul, 1-2 jó termésre lehet számítani. Mindezek alapján a tölgyek makktermését, illetve a termés használhatóságát befolyásoló biotikus és abiotikus tényezőknek kiemelkedő gyakorlati jelentősége is van. Magyarországon korábban több szerző folytatott megfigyeléseket és vizsgálatokat a tölgyek karpofág rovaraival kapcsolatban, a figyelem azonban elsősorban közvetlen hatásaikra irányult (Bürgés 1973, 1990, Györfi 1954, Fodor 1986, Szemes és Bürgés 1999, Vicze 1965, 1966).

A MAGYARORSZÁGI TÖLGYEK KARPOFÁG ROVARAI ÉS TÁPNÖVÉNYEIK

Mivel a tölgyek makkja nagyméretű és tápanyagokban rendkívül gazdag, számos állatfaj táplálékként hasznosítja azokat. Ezek között nagy jelentősége van a karpofág (magot fogyasztó, magban fejlődő) rovaroknak. Magyarországon jelenlegi ismereteink szerint 18 tölgy karpofág rovar él, ezek 3 rendbe, illetve 3 családba sorolhatók (1. táblázat). A táblázatban látható keresztek száma a saját vizsgálataink alapján megállapított előfordulási gyakoriságra, illetve a tömegességre utal. A táblázat alapján megállapítható, hogy a *Curculio* és *Cydia* lárvák generalisták, azaz több tölgyfajt választanak tápnövényül. Ezek közül többen más fajokon (*Castanea*, *Corylus*) is előfordulnak. Velük ellentétben a gubacsdarazsak viszont szigorúan specialisták, a fajok többsége vagy csak a *Cerris* szekcióba tartozó cseren, vagy csak a *Quercus* szekcióba tartozó tölgyeken fordul elő. A nálunk nem őshonos vöröstölgyön egyetlen fajuk sem él.

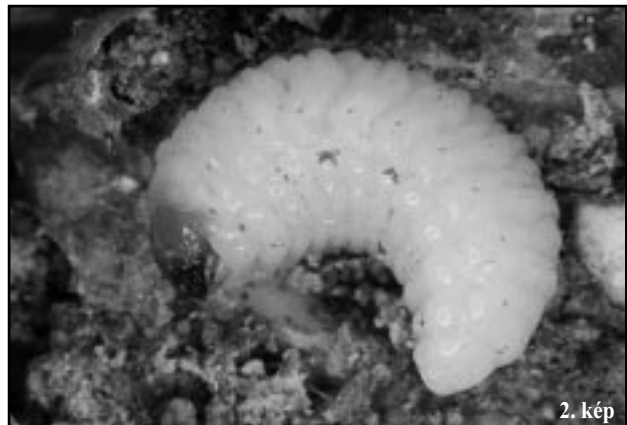
MAKKORMÁNYOSOK

Erdészeti legnagyobb jelentőséggel a *Curculionidae* (Ormányosbogarak) családjába tartozó 5 faj bír, ezek közül is tölgyön a *C. glandium* (1. kép) előfordulása a leggyakoribb. A többi faj megjelenésben és élet-

1. kép

módban is meglehetősen hasonló, tölgyeken viszont ritkábban fordulnak elő. A kifejlett rovarok feje ormányszerű képződményben végződik, a nőtények ennek se-

2. kép

gítségével peterakó csatornát fúrnak a makkba. Ebbe helyezik a petéket, melyek ott kikelve elkezdik rágásukat. Az álcák kukacszerűek, nagyságuk kifejletten 5-10 mm (2. kép). Fejlődésük végén, a makkhullással nagyjából egy időben kerek lyukat rágnek a makkhéjon, és azon keresztül kibújva a talajba vonulnak telelni. Az álcák egy része gyakran akár 2-3 évig is átfekszik, így csökkentik az évenként szinte véletlenszerűen változó makktermésből adódó túlélési kockázatot. Ahogyan az az 1. táblázatban jól látható, a felsorolt ormányos fajok minden őshonos tölgyfajunkon előfordulnak. A vöröstölgyben ez idáig csak két fajt találtunk meg (*Curculio glandium*, *C. elephas*). Az általuk fertőzött vöröstölgy makkok aránya azonban rendre jóval kisebb, mint az őshonos fajok esetében.

1. táblázat
A MAGYARORSZÁGI TÖLGYEK KARPOFÁG
ROVARAI ÉS TÁPNÖVÉNYEIK

Tölggy fajok	KST	KTT	MOT	CS	VT
COLEOPTERA (<i>Curculionidae</i>)					
<i>Curculio elephas</i>	++	++	++	++	++
<i>Curculio glandium</i>	+++	+++	+++	+++	++
<i>Curculio nucum</i>	++	++	++	++	0
<i>Curculio pellitus</i>	+	+	+	+	0
<i>Curculio venosus</i>	+	+	+	+	0
LEPIDOPTERA (<i>Tortricidae</i>)					
<i>Cydia amplana</i>	+++	+++	+++	+++	0
<i>Cydia fagiglandana</i>	+	+	+	+	0
<i>Cydia splendana</i>	+++	+++	+++	+++	+++
<i>Pammene fasciana</i>	+++	+++	+++	+++	0
HYMENOPTERA (<i>Cynipidae</i>)					
<i>Andricus caputmeduzae</i>	++	+++	+++	0	0
<i>Andricus dentimitratus</i>	++	+++	+++	0	0
<i>Andricus legitimus</i>	+++	0	0	0	0
<i>Andricus lucidus</i>	+++	+++	+++	0	0
<i>Andricus quercuscalicis</i>	+++	++	++	0	0
<i>Andricus seckendorffii</i>	+++	++	++	0	0
<i>Andricus superfetationis</i>	+++	++	++	0	0
<i>Callyrhitis glandium</i>	+	+	+	+++	0
<i>Neuroterus saliens</i>	++	+	+	+++	0

MAKKMOLYOK

A *Tortricidae* (Sodrómolyok) családjában 4 fajról tudjuk, hogy előfordulhatnak tölgyek makkjában, melyek kö-

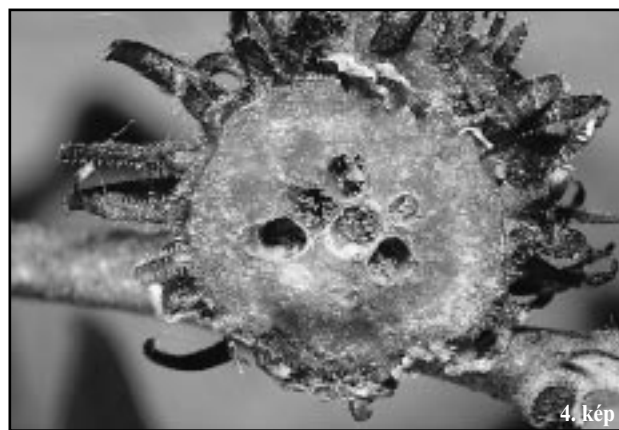

3. kép

zül a leggyakoribb a tölgymakkmoly (*Cydia splendana*). A többi faj ritkábban fordul elő, gyakorlati jelentőségük is kisebb. Májustól júliusig repülnek, a nőstények petéiket a makk felszínére rakják, ahonnan a kikelő hernyók maguk fúrják át a makkhéjat. A kifejtett hernyó (3. kép) ovális lyukat rág a makkon, majd a talajban, gubóban telet át. Tavasz végén, nyár elején bábozódik.

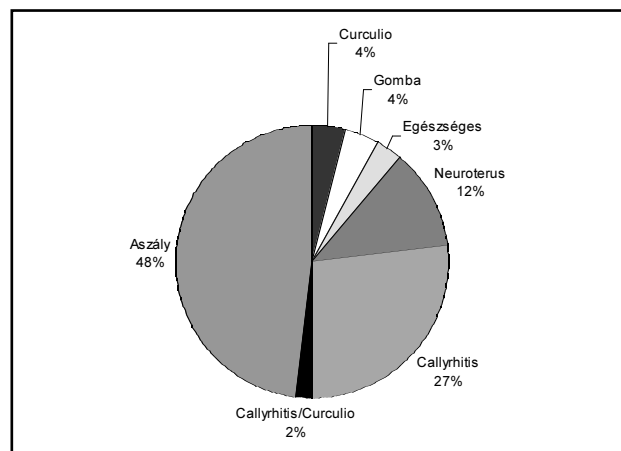
GUBACSDARAZSAK

Magyarországon 9 fajukról tudjuk, hogy fejlődésük a tölgymakkokhoz kötődik. Közülük legnagyobb jelentőséggel a suskagubacsdarázs (*Andricus quercuscalicis*) bír. Bár ritkán molyhos és kocsánytalan tölgyön is megtalálható, tömegesen csak kocsányos tölgyön lép fel. A gubacsdarazsak között 2 olyan faj van, amelyek a makkon

4. kép

belül élnek, ezek: a *Callyrhitis glandium* és a *Neuroterus saliens* (4. kép). Jelentőségük nem eléggé ismert, életmódjuk szinte feltáratlan, eddigi vizsgálataink szerint jelentős mértékben befolyásolhatják a tölgymakktermés nagyságát (1. ábra).

1. ábra
A lehullott makkok megoszlása a lehullás oka szerint
(Cser, Mátrafüred, 2001)

A MAKK-KÁRTEVŐ ROVAROK HATÁSA A TÖLGYMAKKTERMÉSRE

Közvetlen hatás

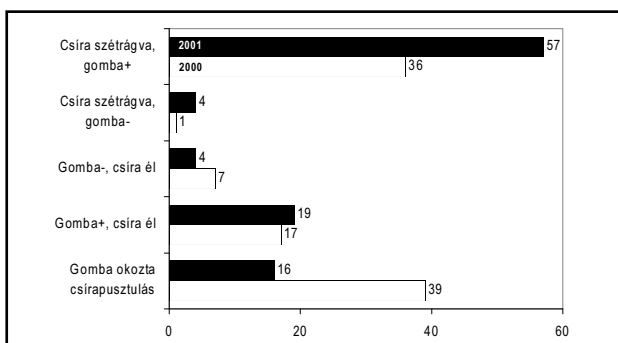
A karpofág rovarok, ezen belül a makkormányosok és a makkmolyok közvetlen hatása abban áll, hogy lárváik fejlődésük során elfogyasztják a makk csiráját, illetve olyan mértékben élik fel a szikleveleket, hogy a makk ezáltal elveszíti csiraképességét. A korábbi hazai vizsgálatok elsősorban erre a közvetlen hatásra koncentráltak. Irodalmi források, de saját adataink is arra utalnak, hogy a karpofág lárvák nem mindig okozzák a csiraképesség elvesztését. A rovarfertőzött makkok gyakran kicsíráznak, és belőlük életképes csemeték fejlődhetnek. Természetesen ez nagyban függ attól, hogy egy makkban hány lárvát fejlődött ki.

Szintén a közvetlen hatások közé sorolandó a fejletlen makkok lehullását előidéző rovarfertőzés is. Ez a hatás kevésbé közismert, hiszen a fiatal makkok lehullása kevésbé szembeutó, mint a kifejlett makkokon látható kibújási nyílás. Ezzel együtt is, ez a hatás korántsem elhanyagolható (1. ábra). Az ábrával kapcsolatban megjegyzendő, hogy az aszály és a *Neuroterus* az 1. éves cser makkok hullásáért felelős.

Közvetett hatás

A karpofág rovarok, a makktermésre gyakorolt közvetlen hatásukon túl, jelentős közvetett hatással is vannak a tölgymakkok csiraképességére. A nőstények szúrásaikkal, valamint a távozó lárvák kibújási nyílásaikkal mintegy „fertőzési kaput” nyitnak számos a makk felületén élő gombafajnak (Andersson 1992, Kristek 1973, Hangyálné 1984, Hrašovec és mtsai 1996, Kelbel 1996, Hirka 2001, Hirka és Csóka 2002). A fertőzési nyílásokon keresztül a gomba bejut a makk belsejébe, és a tápanyagban dús közegben tömegesen elszaporodik, megfertőzheti és elpusztíthatja a csirát.

Ezeknek a fertőzési kapuknak kiemelkedő jelentősége van a tölgymakk téli tárolása során. Tárolt makk készletben a rovarkárosított makkok csirapusztulását a karpofág

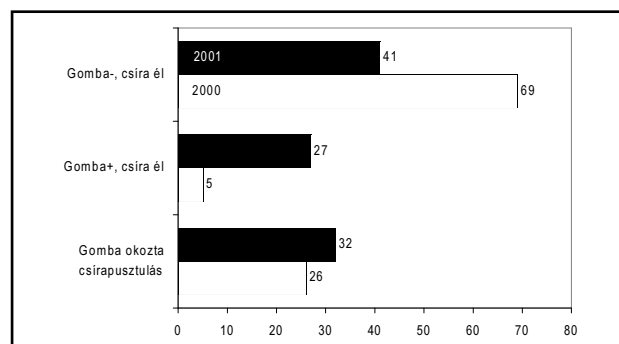

2. ábra

Gomba jelenléte és hatása rovarok által károsított makkokban (%)

rovarok közvetlen hatását megközelítő, időnként pedig azt meg is haladó mértékben okozza gombafertőzés (2. ábra).

Még ennél is meglepőbb, újszerű eredmény az, hogy a tárolt makk készletekben a rovarkárosított makkok aránya szignifikáns, pozitív korrelációban áll a rovarok által nem károsított makkok gomba okozta csirapusztulásával. Egyszerűbben szólva: minél több rovarkárosított makk található a tárolt készletben, annál több, rovarok által meg nem támadott makk veszíti el csiraképességét gombafertőzés következtében. Ennek magyarázata az, hogy a makkhéjon lévő lyukakon keresztül a gombák a tömeges szaporodásra kiválóan alkalmas sziklevelekre jutnak, ezáltal olyan fertőzési nyomás alakul ki, amely már az ép makkhéjakon is keresztüljut, és a csíra pusztulását okozhatja (3. ábra).

3. ábra

Gomba jelenléte és hatása rovarok által nem károsított makkokban (%)

Ezen eredmény a gyakorlat számára is jelentős, üzenete nyilvánvaló. A begyűjtést követően a lehető legkevesebb fertőzött makk-készletet kell eltárolni. Ezt a célt szolgálja a viszonylag késői (október közepe) makkgyűjtés, illetve a tárolást megelőző válogatás is. Célirányos vizsgálataink arra utalnak, hogy sajnos ezek sem orvosolják teljesen a problémát. A makkormányos lárvák kibújása ugyanis – a korábbi véleményekkel ellentétben (Vicze 1965) elhúzódik, a begyűjtés után 5-6 héttel a makkoknak akár még 30-50 %-a is egészségesnek látszik, a lárvák jelentős része csak későn, november végén, december elején bújik ki. Azaz az október közepén gondosan gyűjtött és válogatott, 0%-os fertőzöttségűnek ítélt készlet valójában akár 30-40 % fertőzött makkot is tartalmazhat. Ez a fentebb már kifejtett közvetett hatást is kalkulálva akár 60-80%-kal is csökkentheti a makk-készlet tavaszi csiraképességét. Erre a problémára az őszi vetés, a fungicides kezelés, illetve a makk-készlet november végi újbóli átválogatása hozhat megoldást. Ez utóbbi ugyan jelentős többletmunkával és költséggel jár, de a csemetekihozatal, és annak tervezhetősége is jelentősen javítható általa.

HIRKA ANIKÓ, CSÓKA GYÖRGY ERTI ERDŐVÉDELMI OSZTÁLY

Fűszerpaprika történet

Magyarországon a fűszerpaprikát az 1500-as évek óta ismerik. Régi neve, a „törökbors”, arra utal, hogy a törökök révén került hozzánk. Kezdetben gyógy-, dísnövény és csak később vált a fűszerezés elemévé.

A XVIII. század végétől kezd nagyobb arányban elterjedni és kereskedelmi terméké válni. Kalocsa környékén az érseki birtok jobbágysai 1822-ben paprikából fizettek dézsmát, kilencedet, tizedet. Az export az 1800-as évek végén kezdődött és vált a paprika jelentős cikkünké.

Az Amerikában őshonos paprika a legáltalánosabban elfogadott nézetek szerint a törökök útján került Magyarországra. De az is elképzelhető, hogy egyes főurak hozták magukkal Németországból és kezdték termesztetni kiskertjeikben. A „törökbors” elnevezés az előbbi feltevés mellett szól, ez a kifejezés már Bajta 1595-ben megjelenő könyvében is előfordul, de többek között Csapó „Magyar kert” c., 1775-ből származó művében is említi a „törökbors”-ot.

A paprika szó tulajdonképpen a bors idegen nevéből pepper, pfeffer alakult ki. A magyar neve a XVIII. század második felében fordult elő első ízben könyvekben.

Hogy Magyarországon hol kezdték el először termesztetni, arra nézve nincs írásos adatunk. Egyik elmélet szerint Szegeden és onnan került át Kalocsára.

A latin nyelvű dézsmajegyzékekben a paprika még „törökbors” vagy „spanyolbors” néven szerepel, 1832-ben a magyarul vezetett iratokban azonban már paprika néven jegyzik.

A paprika a XIX. században vált igazán kereskedelmi cikké, miután távolabbi régiók is megszerették a fűszert. A fogyasztással a termelés-

feldolgozás is állandóan fokozódott. A századfordulón a magyar paprika már jelentős kereskedelmi cikk volt. Az akkor virágzásban levő szabad kereskedelmi rendszerben a termelést, a feldolgozást, az őrlést és kereskedelmet semmiféle állami beavatkozás vagy rendszabályozás nem korlátozta. A magyar termékek természetes felvevőpiaca a Monarchia területe volt. A beültetett terület ekkor már 4-6.000 kat. holdra rúghatott, a kivitel 1901-ben csaknem 60 vagonra tett ki.

Kalocsán 1917-ben létesítették a Vegykísérleti és Paprikakísérleti Állomást. Az új intézménynek nemcsak a kalocsai paprika minőségének emelésében és az elharapódzott hamisítások letörésében voltak érdemei, hanem szakszerű nemesítőmunkája, a termelőknek nyújtott hasznos utasításai mellett a paprikatermelés is nagyobb arányúvá fejlődött. A kalocsai Vegykísérleti Állomás kísérleti telepein termelték ki az úgynevezett kalocsai „nemes”, valamint csípősségmentes paprikát.

1922-ben jelent meg a paprika minősítését szabályozó miniszteri rendelet (83.000/1922. FM) és megszületett az első Paprikaminősítési Szabályzat. Az 1890/1934. M.E. számú alaprendelet Szeged és Kalocsa környékét „zárt területnek” nyilvánította. A fűszerpaprika termelését ettől kezdve engedélyhez kötötték. A termelés egyensúlya ezután helyreállt.

A második világháború előtt és alatt ezen körzetekben folyt a fűszerpaprika termesztése. A háború után kb. 4-5.000 ha-ra terjedt ki a terület, az export újraindulásával, gyors növekedésével újabb területeket kellett a termelésbe bekapcsolni.

A Duna és Tisza öntéstartajai, a

lőszhátak és homokhátak kialakulása talajtanilag nagyon hasonlóak.

A sikeres termesztés a 17,5 °C-os izoterma-vonal alatt lehetséges. Ez a tájörzet egészére igaz, sőt, a 18 °C-os izoterma-vonal alatt található a tájörzet kb. 80,0%-a. A napfényes órák számát illetően a tenyészidőszak alatti 1500 óra, amely biztosítja a kiváló minőséget, a Dél-alföld sajátja („Szeged, a napfény városa”). A hőösszeg a növekedésen kívül a fűszerpaprika minőségét is meghatározza: a színanyag képződés biokémiai folyamatai – mint a kémiai folyamatok általában – a nagyobb hőmérsékleten gyorsabban, egységnyi idő alatt nagyobb mennyiségben zajlanak le; a minimumként megadható tenyészidőszak alatti 3000 °C hőösszeg a szegedi tájörzetben 3300–3400 °C között változik.

A CSATLAKOZÁST KÖVETŐEN VÁRHATÓ HELYZET

Fűszerpaprika szerepe a gasztronómiában:

A fűszerpaprika nemcsak íz-, hanem kiváló színhatásával, vitamintartalmával, az emésztőrendszerre gyakorolt kedvező hatásával egyik legjobb és legnélkülözhetetlenebb fűszerünk.

Az ételkészítésre használt fűszerpaprika első írásos emléke 1748-ból származik a ferences-rendi szerzetesek számadáskönyve említi meg.

Az 1700-as évektől a fűszerpaprika gyorsan terjedt, a népi, nemesi konyhák kedvelt ízesítője lett, igazi hazafias növényünké vált, mert piros a termése, fehér a virága és zöld a levele.

A paprikával fűszerezett ételeket a múlt század elejétől kezdték igazi magyarosnak hirdetni.

Johann Georg Kohl jeles német utazó írta le a következőket az 1800-as évek közepén: „*A piac elején, egy fal mentén egész sereg paprikaárus nő ült. Nagy zsákokban állt előttük a paprika. A magyar vendéglőkben kivánságra majdnem minden ételt megpaprikáznak. Van paprikás hús, paprikás hal, paprikás szalonna. Csak éppen kenyeret nem sütnék belőle*”.

Az első jelentős magyar szakácskönyv, melyet 1816-ban adtak ki, már tartalmazza a gulyás, a pörkölt és a paprikás elkészítésének receptjét.

A paprika, mint vitaminforrás

3-4 gr paprika egy felnőtt napi A vitamin szükségletének fedezésére elegendő

- P vitamin
- C-vitamin
- B1 B2 vitamin

A paprika gyógyászati hatása

Capsaicin mocsárláz, malária ellen, elősegíti a tápanyagok felszívódását, inkontinencia gyógyítása, bőr-rák.

Védjegyprogram

A Fűszerpaprika Terméktanács egy olyan védjegyet készített, amelyet minden terméktanácstag, aki vállalja a következő időszakban kidolgozandó feltételrendszer teljesítését, feltüntetheti az általa forgalmazott fűszerpaprika-őrlemény termékein.

Célunk, hogy ezen védjegyre alapozva a következő évben hatékony reklámkampányt tudjunk indítani

belföldön, elsősorban a fekete és a szürke forgalmazók ellen, külföldön pedig a magyar fűszerpaprika, mint hungaricum márkatermék megismerésének és fogyasztásának ösztönzésére.

Ahhoz, hogy ez a védjegy ne csak egy tartalom nélküli jel szerepét töltsse be szükséges az általunk kidolgozandó élelmiszerek azonosításának és nyomonkövethetőségének számítógépes rendszere. Ez a rendszer még az EU-ban is újnak számít, a bevezetését most kezdik el néhány márkázott uniós termékre. Az azonosítási és nyomkövetési rendszer szorosán kötődik a táj- és eredetvédelmi előírásokhoz. Azon termékekre érdemes ezt a rendszert kiterjeszteni, amely termékek táj- és eredetvédelme jelentős marketing-eredményekkel kecsegtet. Úgy gondoljuk, hogy a magyar fűszerpaprika az elsők között kell legyen, amelyre alkalmazzuk ezt a rendszert.

Jelenleg a magyar fűszerpaprika értékesítése 97%-ban az ipari felhasználók, illetve továbbforgalmazók felé történik, ezzel elveszíti a hungarikum jellegét.

Az esetek többségében a kereskedelmi láncok polcain megjelenő fűszerpaprika-őrleményre legfeljebb annyit írnak rá a nyugat-európai forgalmazók, hogy származási helye Magyarország, holott azzal mindannyiunknak tisztában kell lennie, hogy az így megjelenő áru csak töredékében tartalmaz magyar fűszerpaprikát és lehetőséget sem biztosít a nyugat-európai fogyasztó számára, hogy meggyőződjön arról, hogy mitől jobb a magyar paprika, mint a többi ország terméke.

Nyugat-Európában a kereskedelmi forgalom mintegy 80%-a a multinacionális kereskedelmi láncok hálózataiban realizálódik.

Amennyiben egy megfelelően kiépített rendszerrel – amely szigorúan

ellenőrzött dokumentációs rendszerrel és hatékony marketingtámogatással van alá támasztva – a magyar fűszerpaprika is közvetlen fogyasztói kiszerezésben is megjeleníthető ezen hálózatokban, s ha a multinacionális láncok egyharmadába be tudjuk vinni a magyar fűszerpaprika-őrleményt, akkor a termékpálya jövője biztosítottnak látszik

A fenti elképzeléseket alátámasztja az a tény, amit már az elmúlt két évben a spanyol fűszerpaprika termelőktől hallottunk, ahol az uniós csatlakozást követően azokon a területeken, ahol nem tudtak valami különleges rendszert produkálni (Murcia), gyakorlatilag megszűnt a fűszerpaprika termesztés, míg Extramadura környékén, ahol kialakították a „La Vera” típusú átlagos minőségű, de jó imázsú fűszerpaprika-őrleményt, ott a termelés folyamatosan növekszik.

Meggyőződésünk, hogy amennyiben a magyar fűszerpaprika-termelők csak a jelenlegi értékesítési struktúrában gondolkodnak, úgy az uniós csatlakozás után és az ezzel járó védővám leépítését követően a magyar fűszerpaprika szerepe drasztikusan le fog csökkenni a világkereskedelemben.

LAKATOS ANTAL
A FŰSZERPAPRIKA TERMÉKTANÁCS
TITKÁRA

50 éves az „Állattenyésztés és Takarmányozás”

Amikor most jubiláló laptársunkról szólunk, egyúttal arra is gondolunk, hogy a növénytermesztés produkciójának több mint 60%-át az állattenyésztés transzformálja. Ők a legnagyobb fogyasztóink. Nemesítési, agrotechnikai eredményeink közvetlenül náluk csapódnak le, illetve hasznosulnak. Kölcsönhatásban vagyunk egymással, és szerkesztői, írói gondjaink is ugyanazok, így tudunk tanulni is egymástól.

E jubileum alkalmával a lap szerkesztősége mintegy 250 oldalas terjedelmű ünnepi számot jelentetett meg. Ebben szakterületenként és állatfajonként összefoglalóan értékelték a lapban 1952-től megjelent 2880 tanulmány alapján a jelentősebb kutatási eredményeket. De ismertették az egyes állatfajokkal végzett fontosabb kísérleteket is, ugyanekkor bemutatták a genetika, a tartástechnológia, a szaporodásbiológia, továbbá a takarmányozás terén elért tudományos és gyakorlati fejlődést.

Az állattenyésztés terén végzett hazai kutatások ilyen jellegű értékelése és bemutatása a hazai szakirodalmunkban teljesen újszerű. Olvasva a publikációk és az elért eredmények értékelését elgondolkoztató, hogy öt évtized alatt mintegy 1800 szerző – nemcsak kutató és egyetemi oktató, hanem gyakorlati és igazgatási szakember is – miként számolt be kutatásairól és fejlesztési elképzeléséről. Rendkívül érdekes, hogy gazdaságunk változó korszakai, az eltérő anyagi, szellemi támogatások közepete is mekkora előrehaladásnak lehettünk és lehetünk részesei.

Az érdeklődők e jubileumi számban megtalálják 50 évfolyam cikkeinek, közleményeinek teljes tartalomjegyzékét, és a szerzői névsort. Mindezekhez – itt a XXI. század – magyar és idegennyelvű információkkal együtt CD lemezen is hozzájuthatnak a Kutatóintézetnél, illetve a szerkesztőségénél.

A jubileumi szám megjelenésekor a szerkesztőség (élén Gundel János főszerkesztővel) a herceghalmi kutatóintézetben szűkebb körben emlékezett meg nemcsak a 38 évig főszerkesztőként tevékenykedő Czako József professzorról, a lap írógárdájáról, hanem az elmúlt idők szép, vagy nehéz eseményeiről, továbbá a szaklap fennmaradásáért folytatott küzdelmekről.

Gratulálunk társalapunk jubileumához. Egyetértve azzal, hogy további 50 évi lapkiadásban csak akkor és úgy lehet reménykedni, ha valóban értékeljük és értékeltetjük az írók, a szerkesztők, a finanszírozók és az olvasók munkáját, figyelmét, s kinek-kinek ebben fennálló kötelezettségét.

(KUP)

Köszöntő a Tisztelt Olvasóhoz

*Azt kívánom az új évben,
Hogy éljenek békességben:
A ház ura asszonyával,
És az egész családjával.
Bőség soha meg ne szűnjön,
Kemencében kolbász süljön,
A kéményben sonka
csüngjön.
Hogy a tyúkjuk sokat
tojjon,
A koldójuk jól koldojon.
Hár a házat sose érje,
Úgy éljenek békességbe!*

**Ha rendszeresen hirdet
szaklapunkban, nemcsak
cégét, termékeit reklámozza,
ismertségét növeli, hanem
hozzájárul a gazdasági
kommunikáció; a szakmai
tájékoztatás, tájékozódás,
információáramoltatás
színvonalának kívánt és
szükséges emeléséhez, és
szaklapunkat is támogatja.**

**A VETMA Kht. és
a MAG Kutatás- Fejlesztés és
Környezet Szerkesztősége**

150 éve született Cserhádi Sándor (1852–1909) a tudós gazda

„Cserhádi Sándor kiemelkedő növénytermesztési munkásságának ismertetése, máig helytálló tudományos és gyakorlati megállapításai és tanainak hasznosítási lehetőségei a XXI. században” címmel tudományos emlékülést rendeztek Mosonmagyaróváron 2002. november 21-én. A gazdag tartalmú előadás-programban kiválóan felkészült előadók (Dr. Bócsa Iván, Dr. Birkás Márta, Dr. Kismányoky Tamás, Dr. Balla László és Dr. Berzsenyi Zoltán, az élő hozzátartozók, leszármazottak nevében szóló Dr. Maninger Sándor) komoly érdeklődést kiváltóan tisztelegtek a „Vasprofesszor” emléke előtt, majd megkoszorúzták Cserhádi Sándor mellszobrát. Szaklapunk ez évi áprilisi számában már foglalkozott Cserhádi Sándor munkásságával. Most Magassy Dániel tollából közlünk méltatást Cserhádi Sándorról, a tudós gazdáról.

Nagy szükségben csodás módon mindig „teremnek” olyan egyéniségek, akik képesek az odázhatatlanná váló megújulás elindítására. Hazánk növénytermesztésében a múlt század második felében a termékek iránti kereslet nőtt. A termésátlagok azonban nem emelkedtek. A piacvesztés réme fenyegetett, s akkor, a Győrött 150 éve született Cserhádi Sándor korszakos, ma is helytálló változtatásokat kezdeményezett a talajművelésben, a trágyázásban és a vetőmag-használásban.

Cserhádi Sándor Győrött és Pozsonyban végezte iskoláit, majd Magyaróváron a Gazdasági Felsőbb Tanintézetben szerzett kitűnő minősítésű bizonyítványt. Ezt a képzést németországi tanulmányok követték, majd Magyaróvárra került vissza tanársegédnek. Hamarosan tanár és kísérleti telep vezetője lett. Harminckétéves korában már a növénytermesztés professzorává nevezték ki. Tehetősége, ernyedetlen szorgalommal, rendkívüli munkabírással és mély szakmaszeretettel párosult. „A mezőgazdaság egyike a legszebb, de egyúttal a legnehezebb foglalkozási ágaknak” – vallotta.

Munkássága kellő méltatására csak terjedelmes tanulmányban volna mód. Ezúttal a legfontosabb részeiről és szinte csakfelsorolásszerűen eshet szó. Behatóan tanul-

mányozta és szorgalmazta a talajok mélyművelését. A gabonafélék hozamainak növelése és minőségének javítása kiemelt szerepet kapott kísérleteiben és írásaiban. Az okoszerű talajművelés mellett a gazda legfontosabb teendőjének a növények igényéhez szabott talajerő visszapótlást tartotta. A növénynemesítést és a vetőmagtermesztést az előbbre jutás pótolhatatlan eszközeként kezelte.

Mindezek bizonyítására számos szabadföldi kísérletet állított be nemcsak Magyaróvárott, hanem – az ügynek sok gazdálkodót megnyerve – szerte az országban. A kísérletek összefogására és értékelésére kezdeményezte az Országos Növénytermelési Kísérleti Állomás felállítását. Fáradozása 1891-ben hozta meg gyümölcsét. Ő lett az Állomás első igazgatója. A kísérletek tanulságait – az országot járva – előadásokon és baráti beszélgetéseken ismertette. Emellett szakadatlanul írta szakkikkeit, jelentette meg szakkönyveit. Meghatározó szerepe volt olyan jelentős folyóiratok létrehozásában, mint a „Mezőgazdasági Szemle” és a „Kísérletiügyi Közlemények”.

Magyaróvári professzorként rengeteget fáradozott az Alföld, a „magyar Kánaán” mezőgazdaságának felemeléséért. Aradon kísérleti állomást szervezett (1901), hogy a talajjavítás és a trágyázás szükségességét bizonyítsa és szakszerűségét bemutassa.

Tanári tevékenységében az ifjúság és a méltó utódok nevelése a legelső helyet foglalta el. Mesteriskolájából neves tudósok és kiváló gazdák egész sora került ki. (Többek között: Grábner Emil, Gyárfás József, Herke Sándor, Rázsó Imre.)

Életművének összefoglaló alkotása a két kötetes „Általános és különleges növénytermelés” című könyv. Benne szinte minden megtalálható, amit e tárgy körben azidőtájt tudni lehetett. A mai gazda is élvezettel és sok haszonnal forgathatja. Útravalóul ezeket írta: „Egyik gazda tapasztalata nem menti fel a másikat a gondolkodástól, ami egy helyen jó, nem lesz jó okvetlenül másutt is; ezért tanulni és tapasztalni – ez elengedhetetlen feltétele manapság a sikeres növénytermelésnek”.

Hozzá méltóan, de sajnos fiatalon, kísérleteiből hazafelé tartva találkozott a nagy kaszással.

Emlékét Mosonmagyaróvárott szobor és kollégium, Nagykanizsán szakközépiskola őrzi. Úgy vélem, szülővárosa még adósa!

DR. MAGASSY DÁNIEL
NY. FŐOSZTÁLYVEZETŐ, FVM

Örökségünk

„A szellemi kincsek örökkévalók – írta tépett sorsú erdélyi írónk, Wass Albert – ezek képezik egy-egy család, egy-egy nemzet vagy az egész emberi világ egyetlen valódi elpusztíthatatlan örökségét. Azt az örökségünket, amit nem vehet el tőlünk senki, ami nem veszhet el csupán akkor, ha mi magunk lemondunk róla, megfeledekezünk róla, vagy egyszerűen restek vagyunk arra, hogy megőrizzük és életünkben, cselekvésünkben méltók legyünk hozzá... ami évszázadok során, nemzedékről-nemzedékre jutott el hozzánk, s ami egyedül tesz minket azokká, akik vagyunk, illetve akiknek lennünk illene.”

3 milliárd éve életet adó égitestünk – a Föld

„Ma azzal a nyomasztó tudattal éljük mindennapjainkat, hogy a természet gazdagságát, a világ örökségét, melyet földanyánk – Gaia – 3 milliárd esztendő alatt halmazott fel számunkra a Gondviselő szeretéből, tékozló kézzel, könnyelműen pazaroljuk. Ma úgy érzem – írja Borhidi Attila akadémikus 2002-ben kiadott „Gaia zöld ruhája” című könyvében – minden, a természetről szóló írásnak felelősségérzetet kell ébresztenie olvasóiban, s tudatosítani, hogy mindenki egyénileg is felelős, és hogy külön-külön is sokat tud tenni természeti környezetünk épségéért, védelméért.”

Ezt a könyvet (megjelentette az MTA 2002-ben „Magyarország az ezredfordulón” sorozatában) éppúgy lehet olvasni rémregényként, mint lelkitükörként: hol van az emberi tevékenységnek megengedhető határa? – tehetnénk fel a költői kérdést, amikor ezekkel a megállapításokkal kell szembesülnünk: „Ma óriási területeken hadi állapotban él egymással a növényvilág és az emberi társadalom... az unifor-

mizálódott társadalom véstesen diszfunkciós, forrásait egyoldalúan használja fel és előbb-utóbb kimeríti, teljesen hasonlóan ahhoz, ahogyan az emberi társadalomban a hadigazdálkodás teszi. Számos tevékenységre már nincs megfelelő szervezet, a társadalom sokszínű élete és termelőereje is hanyatlásnak indul... Légiháborút folytatunk a gyomokkal. A mi vegyi támadásainkra ők allergén pollenfelhővel válaszolnak. Az elpusztításukra szánt mérgek egy részét pedig szermaradvány formájában felhalmozzák szerveikben és visszakinálják élelmiszereinkben. Saját fegyvereikkel fognak megverni bennünket. Az emberi társadalom azonban még mindig az erő pozíciójából tekint a növényi társadalmakra. Pedig ha számításba vesszük, hogy az ember léte alapvetően a növényvilágra van utalva, rá kell ébrednünk arra, hogy ezt a háborút az ember semmiképpen sem nyerheti meg, s a tartós hadiállapotból is csak az emberi társadalom kerülhet ki vesztesen.”

– És ekkor ki fogja örökségünket továbbadni?

In memoriam Dohy János	3	MARÁZNÉ DR. SZABÓ LILLA:	
Dr. Szűcs László emlékgyűű-átadás	3	Ősi termény a jövőnek: amarant	18
50 éves az ACTA AGRONOMICA HUNGARICA ...	3	DR. RÉDEI KÁROLY:	
DR. ÁNGYÁN JÓZSEF:		Szelektált akácfajták termesztési kísérleteinek újabb eredményei	20
Agráracsatlakozásunk nézőpontjai	4	HIRKA ANIKÓ, CSÓKA GYÖRGY:	
„Biológiai alapok a növénytermesztésben”	10	Adalékok a tölgy karpofág rovarok jelentőségének megítéléséhez	22
DR. GYURASITS ELEMÉR:		LAKATOS ANTAL:	
Ökológiai gazdálkodásunk helyzete és fejlesztési lehetőségei	11	Fűszerpaprika történet	25
DR. KOVÁCS GÉZA:		DR. KRALOVÁNSZKY U. PÁL	
Organikus növénynevelés és az organikus vetőmagellátás aktuális kérdései	14	50 éves az „Állattenyésztés és Takarmányozás” folyóirat	27
BIOTECHNOLÓGIAI TALÁLTMÁNYOK		DR. MAGASSY DÁNIEL:	
OLTALMA	17	150 éve született Cserháti Sándor (1852–1909) a tudós gazda	28

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

TISZTELT PÁLYÁZÓ!

A VETMA Marketingkommunikációs Kht. és a MAG c. mezőgazdasági és környezetgazdálkodási szaklap Szerkesztősége a 2003. évben pályázati felhívást tesz közzé olyan szakkikk(ek) megírására, amely a magyar agrárgazdaság (növénynevelés, növénytermesztés, környezetgazdálkodás) és a közgazdasági környezet kapcsolatát – bármely nézőpontból – a kutatás, fejlesztés, termelés, kereskedelem és környezet stb. oldaláról vizsgálja és széleskörű szakmai érdeklődést, visszhangot vált ki.

A cikk nyelvezete szakmailag kifogástalan, szabatos, világos és magyaros legyen.

A pályázat nyilvános. Részt vehet benne bárki, bármilyen szakterületet művelő szakember.

A pályázat kritériuma, hogy az 2003-ban a MAG c. szaklap valamelyik számában jelenjen meg. A terjedelem nem korlátozott.

A legjobb szakkikk(ek) szerzőjének neves szakemberekből, szakértőkből álló, felkért zsűri ítéli oda a MAG ARANYTOLL-at.

A pályázat többcélú: egyrészt hagyományápolás, másrészt a magyar gazdasági kommunikáció, szakmai és publikációs tevékenység hitelének, erkölcsi megbecsülésének további erősítése.

A pályázati céllal írt szakkikk(ek) leadásának véghatárideje: 2003. november 30.
2002. december hó

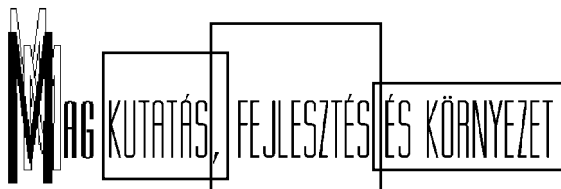

Tisztelettel:
a VETMA Marketingkommunikációs Kht. és
a MAG Szerkesztősége

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Szaklapunk ez évi támogatásáért köszönetünket fejezzük ki a szakhirdetéseket közlétező cégeknek, szakkikkeink szerzőinek, előfizetőinknek, olvasótáborunknak!

**A VETMA Kht. és
a MAG Kutatás, Fejlesztés és Környezet Szerkesztősége**

Szerkeszti a Szerkesztőbizottság. Megjelenik évente hat alkalommal.

Felelős kiadó: a VETMA Közösségi Marketingkommunikációs Közhasznú Társaság ügyvezetője
1077 Bp., Rottenbiller u. 33. Telefon: 462-5088 Telefax: 462-5080

Főszerkesztő: Dr. Oláh István 06/30/221-79-90

Grafika: BP DESIGN, Hirdetésszervezés: KONTIKÁR BT. HU ISSN 1588-4864

Előfizethető a VETMA Kht. címén. Előfizetési díj egy évre 2688 Ft/év

Bankszámlaszám: 56100055-16100192

Nyomtatás: Bétaprint Nyomda Felelős vezető: Szabadi Andrásné

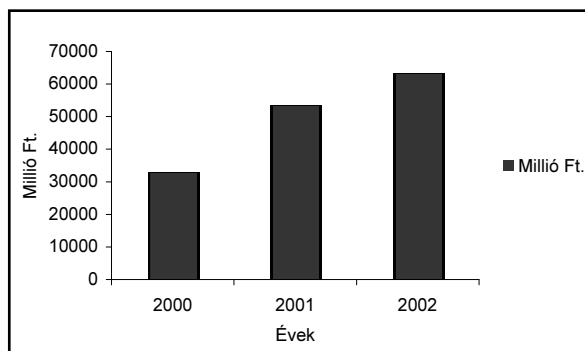
Közhasznúsági szerződésben
Zsámbék Nagyközség Önkormányzatával

A Hungária Közraktározási és Kereskedelmi Rt. Igazgatóságának sajtótájékoztatója

A sajtótájékoztatót megelőzően a Hungária Közraktározási és Kereskedelmi Rt. Igazgatósága ülést tartott, amelynek keretében értékelte az Rt. 2002. évi tevékenységét. Megállapította, hogy a cég közraktározási tevékenysége az elmúlt év során dinamikusan fejlődött és a kibocsátott közraktári jegyek értéke az előző évi forgalmat 10%-kal meghaladva 63 milliárd forintos összeget ért el. Az év még nem zárult le, a 2002. december 3-ig értékelhető adatok a következőképpen alakultak:

- Kibocsátott közraktári jegyek értéke: 63.131.622 eFt
- Közraktározott
 - mezőgazdasági termények 1.564.826 tonna
 - bor 130.089 hl
 - ipari termékek 21.273 tonna
 - élelmiszeripari termékek 10.711 tonna
 - darabáru 36.708.798

Az Igazgatóság meglepedéssel állapította meg, hogy a Hungária Közraktározási és Kereskedelmi Rt. megőrizte piacvezető szerepét annak ellenére, hogy kalászos gabonából és kukoricából az országos termés a megelőző év eredményei alatt maradt. A közraktározott áruk mennyisége az év végén így is eléri vagy meghaladja a 2001. évi nagyságrendet. Ezt az alábbi diagrammok szemléltetik:

1. ábra
A Hungária Közraktározási és Kereskedelmi Rt.
által kibocsátott közraktárjegyek értéke 2000–2002

A gazdasági év során a közraktározás jelentős ágazati szerepet tölthetett be azért, hogy az agrárkormányzat a gabonafélék és a bor esetében a szabályozás eszközeként használta fel a közraktározás intézményrendszerét. Az említett termékcsoportokra vonatkozóan kamatkedvezmények és tárolási díjtámogatások révén segítette a mezőgazdasági termelők likviditásának javítását a költségvetés lényeges terhelése nélkül. Ez az in-

tézkedés nemcsak az egyes ágazatok gazdálkodásának konszolidálásához nyújtott lehetőséget, hanem pl. a minőségi borok évjáratának kialakításával, a készletezés és értékesítés révén az agrárium helyzetét javította. Bár vannak mind a gabona, mind a bor vertikumban értékesítési nehézségek, az mégis érzékelhető, hogy a közraktárakon keresztüli készletezés és hitelezés hosszú távon megoldást ígér a termelési feltételek folyamatos megteremtéséhez. A közraktározás a továbbiakban is az agrárszabályozó mechanizmusok meghatározó tényezője lehet.

Az Igazgatóság áttekintette a Hungária Közraktározási és Kereskedelmi Rt. 2002. évi fejlesztéseit és új programjait. Ezek közül kiemelhető az a közraktározási törvényben meghatározott mértékű finanszírozási és kereskedelmi tevékenység, amely az együttműködő partnereknek segítséget nyújtott, nemcsak a tőzsdei cikkek, hanem egyéb áruk közraktározásában is.

Jelentős fejlesztés a telekgerendási kft. megvásárlása, amely ezáltal a Társaság 100%-os tulajdonába került. A cég a Békés megyei térségben integrátori szerepet lát el (két szárítóval és 30.000 tonnás tároló kapacitással rendelkezik). A beruházásnak az is a célja, hogy ez a bázis már a közeljövőben EU-konform intervenciók közraktározási modellként szolgáljon.

A közelmúlt egyik legfontosabb fejleménye a cég életében, hogy a Hungária Közraktározási és Kereskedelmi Rt. többségi tulajdont szerzett az INTERSEED Vetőmagtermelő és Előállító Kft.-ben. Ez nyitja a gabona termelés irányába és miként a telekgerendási kft.-nél, az INTERSEED-nél is a közraktározási tevékenység kiteljesítve, integrációs feladatok ellátását is eredményezi. Az elkövetkezendő időszakban további fejlesztési programokkal – ami az intervenciók programok mellett, a logisztikai célkitűzések és az EU követelmények teljes körű figyelembe vételével történik – bővül a cég tevékenysége.

Az Igazgatóság áttekintette a Társaság gazdálkodásának és jövedelem-termelésének alakulását is. Az év lezárása még nem történt meg, de az előzetes számadatok alapján a Hungária Közraktározási és Kereskedelmi Rt. várhatóan eredményes évet zár. Ugyanakkor a jelenlegi fejlesztési lendület fenntartása érdekében a cég a gazdálkodás eredményét továbbra is visszaforgatja az ágazatba, hogy partnerei számára a jövőben is magas színvonalon, a legjobb feltételekkel tudjon rendelkezésre állni.